

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

ALEKSANDAR FIŠAKOV

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

ANALIZA IN RAZVOJ IGER NA SREČO V SLOVENIJI

Ljubljana, november 2011

ALEKSANDAR FIŠAKOV

IZJAVA

Študent **ALEKSANDAR FIŠAKOV** izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom **dr. Marko Hočevar**, in da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 IGRE NA SREČO	2
1.1 Opredelitev iger na srečo	2
1.2 Vrste in oblike iger na srečo	3
1.3 Zgodovina igralništva	7
1.3.1 Zgodovina iger na srečo v Sloveniji	9
1.3.2 Razvoj igralništva v Evropi in ZDA	9
1.3.3 Razvoj igralništva drugod po svetu	10
1.4 Posledice iger na srečo	11
1.5 Koristi od igralništva	12
1.6 Negativne posledice igralništva	13
1.6.1 Značilnosti in posledice zasvojenosti s hazardom.....	14
1.6.2 Igralništvo in kriminal	16
2 DAVČNI IN PRAVNI VIDIK IGER NA SREČO	17
2.1 V Sloveniji.....	17
2.2 V Evropi in ZDA	20
3 ANALIZA IGRALNIŠTVA V SLOVENIJI	24
3.1 Število podjetij in tržna koncentracija	24
3.1.1 Predstavitev glavnih podjetij v igralniški industriji v Sloveniji.....	24
3.1.2 Lastniška struktura	25
3.1.3 Tržni delež podjetij.....	26
3.1.4 Struktura ponudbe	27
4 ANALIZA USPEŠNOSTI POSLOVANJA	28
4.1 Donosnost.....	28
4.2 Ekonomičnost	29
4.3 Produktivnost dela.....	30
5 PRIHODNOST IGRALNIŠTVA V SLOVENIJI	31
6 PREDLOGI	32
SKLEP	32
LITERATURA IN VIRI	34

KAZALO TABEL

Tabela 1: Bruto prihodek od klasičnih iger na srečo v obdobju 2002-2009.....	4
Tabela 2: Bruto prihodek v obdobju 2002-2009 (v mio. evrov).....	5
Tabela 3: Indikatorji poslovanja igralnic v obdobju 2002-2009.....	6
Tabela 4: Pomembni mejniki v zgodovini igralništva in casinojev.....	9
Tabela 5: Slovenska zakonodaja, ki ureja področja prirejanja posebnih iger na srečo.....	20
Tabela 6: Lastniški ustroj družbe na dan 31.12.2007.....	26
Tabela 7: Tržni delež šestih igralniških družb v letu 2007 in 2008.....	27
Tabela 8: Izračun rentabilnosti kapitala, dolgov, obveznosti do virov sredstev in sredstev v Igralniškem podjetju X v letih 2009 in 2010.....	30
Tabela 9: Izračun kazalcev ekonomičnosti.....	31
Tabela 10: Izračun produktivnosti dela.....	32

UVOD

Collins (2004, str. 87) pravi, da so igre na srečo zanimiv antropološki fenomen, ker spremljajo človeka skozi njegovo zgodovino in se kot družbeni pojav spreminjajo, kot se spreminja in razvija tudi človek. Prirejanje iger na srečo je postalo že v Napoleonovih časih resna in odgovorna dejavnost, ko so se začeli prvi večji ukrepi v smeri državnega urejanja in nadziranja iger na srečo. Ekskluzivno pravico nad izvajanjem te dejavnosti ima država, ki jo prek koncesijske pogodbe prenaša v skladu z njenimi cilji na zaupanje vredne družbe, ki so lahko v državi, javni ali zasebni lasti. Tako gre pravzaprav za »državne posle«, zato je država odgovorna tudi za učinke tega poslovanja, tako pozitivne kot negativne. Nekaterе države odigrajo vlogo poslovneža zelo zavestno in učinkovito, pri čemer lahko igralništvo razumemo z dveh stališč. Ponekod je igralništvo v funkciji razvojne politike, kar se dogaja v tistih okoljih, kjer skušajo s pomočjo »izvozno« usmerjenega igralništva pospeševati razvoj turizma. Drugod pa je igralništvo v funkciji fiskalne politike države, čemur smo priča v okoljih, kjer so potrošniki iger na srečo pretežno domačini. V teh primerih države omejujejo razvoj te dejavnosti z visokimi davki. Vsekakor velja, da je politika urejanja igralništva uspešna le, če so strateški cilji, ki jih družba konsenzijske sprejme, usklajeni z zakonskimi rešitvami.

Namen diplomskega dela je bilo analizirati in predstaviti razvoj iger na srečo v Sloveniji. Prav tako je bil namen preučiti problem iger na srečo in prihodnost igralništva. Igralništvo pa ima poleg domnevnih prednosti za državo tudi sociološke, ekonomske in druge posledice.

Cilj diplomskega dela:

- opredeliti igre na srečo;
- predstaviti zgodovino igralništva;
- preučiti posledice iger na srečo;
- preučiti davčni in pravni vidik iger na srečo, in sicer v Sloveniji, Evropi in ZDA ter drugod po svetu;
- predstaviti analizo igralništva v Sloveniji na primeru Igralniškega podjetja HIT d.d.;
- podatki za praktični primer analize uspešnosti poslovanja igralniških podjetij v Sloveniji;
- prihodnost igralništva v Sloveniji;
- sklep.

Omejil sem se na igre na srečo in na Igralniško podjetje HIT d.d. Prav tako so bili omejitvev novejši podatki, ki so za igralniško Podjetje HIT d.d. težko dostopni.

Diplomsko delo je pristop, grajen na spoznanjih in nasvetih najpomembnejših domačih in tujih avtorjev ter strokovnjakov s področja iger na srečo. V diplomskem delu so uporabljena spoznanja iz strokovnih revij in člankov na temo iger na srečo in igralništva. V nalogi so uporabljene naslednje metode:

- metoda deskripcije (opisali bomo teorijo in pojme ter ugotovljena dejstva),
- metodo klasifikacije (definirali pojme),
- metodo kompilacije (s povzemanjem stališč drugih avtorjev v zvezi z izbranim raziskovalnim problemom bomo oblikovali nova stališča),
- metodo komparacije (primerjali bomo dela različnih avtorjev),
- metodo sinteze (razčlenjevali bomo ugotovitve iz prakse in teorije) itd.

1 IGRE NA SREČO

1.1 Opredelitev iger na srečo

Antropologi razlagajo igre kot eno osnovnih človeških potreb, o čemer pričajo upodobitve in ohranjeni pripomočki za igre že iz starega veka (Mihelič, 1993, str. 13).

Mihelič (1993, str. 9) pravi, da je veliko človeških trenutkov prepletenih z igro, ki je v življenju vsakega od nas nepogrešljiva že od malih nog. Ljudje se zavedamo, da nam igra prinaša in ustvarja drugačne emocije kot vsakdanje življenje, v katerem prevladujeta delo in racionalnost.

Prašnikar, Pahor & Kneževič (2005, str. 2) navaja, da je igra prostovoljna dejavnost, ki med seboj povezuje veselje, srečo, zabavo, razvedrilo, ustvarjalnost in komunikacijo.

Caillois je igro razčlenil na dva elementa (Prašnikar et al., 2005, str. 2):

1. ludus (aktivni element, ki izžareva željo po zmagi)
2. paida (pasivni element, ki izraža domišljijo)

Pasivni in tudi aktivni element stav sta vključena v osnovne oblike doživljanja igre. Caillois deli igre na štiri osnovne oblike doživljanja:

1. agon (tekmovanje, šport, boj, samodokazovanje);
2. alea (igre na srečo – igralništvo, stave in druge igre);
3. mimicry (spektakli, predstave, pretvarjanje, posnemanje);
4. ilinix (razburjenje, plesi, diskoteke).

Pri tem obstaja možnost prehajanja in križanja med igrami (Gizycki & Gorny, 1972, str. 38).

Igre na srečo so poseben tip iger, v katerem ima odločujoč pomen sreča, to je naključje in ne pridobljeno ali prirojeno znanje in spretnosti. Značilnost igre in naključja je, da se zgodita nepričakovano in nenačrtno. Igre na srečo so privlačne zaradi več dejavnikov. Po eni strani pritegnejo igralce zaradi velike verjetnosti ugodnega izida ali enostavno zaradi tekmovalnosti, ki jo lahko igra prinaša. V nasprotju s tem pa so med ljudmi zelo priljubljene igre, pri katerih obstaja možnost visokega dobitka, medtem ko je ugoden izid malo verjeten. Primer takih iger na srečo so državne loterije, hitre srečke, športne stave in podobne igre (Mihelič, 1993, str. 15).

1.2 Vrste in oblike iger na srečo

V Sloveniji se igre na srečo razvrščajo v (Strategija razvoja iger na srečo v Sloveniji, 2010, str. 4):

- **klasične igre na srečo:** številčne loterije, loterije s trenutno znanim dobitkom, kvizloterije, tombole, lota, športne napovedi, športne stave, srečelovi in druge podobne igre;
- **posebne igre na srečo:** igre, ki jih igrajo igralci proti igralnici ali drug proti drugemu na posebnih igralnih mizah s kroglicami, kockami ali kartami, na igralnih panojih ali na igralnih avtomatih, ter stave in druge podobne igre .

Tabela 1: Bruto prihodek od klasičnih iger na srečo v obdobju 2002–2009

Leto	Bruto prihodek (v mio EUR)	Indeks (2002 = 100)
2002	45,3	100
2003	39,1	86
2004	51,2	113
2005	53,6	118
2006	54,9	121
2007	60,5	134
2008	77,1	170
2009	77,4	158

Vir: Strategija razvoja iger na srečo v Sloveniji, 2010, str. 6

Med klasičnimi igrami na srečo je v letu 2009 najvišji tržni delež vplačil dosegla igra Loto, in sicer 52,2 %, kar je za 1 odstotno točko več kot v letu 2008, sledila pa ji je igra Prve stave s 36,7-odstotnim deležem, kar je za 2 odstotni točki manj kot v letu prej. V povprečju je vsak prebivalec Republike Slovenije, star 15 let in več, v letu 2009 za nakup loterijskih srečk (loto, stave in druge klasične igre na srečo) porabil približno 104 evre, kar je za 9 evrov manj kot v letu 2008, za 16 evrov več kot v letu 2007 in za 24 evrov več kot v

letu 2006 (Strategija razvoja iger na srečo v Sloveniji, 2010, str. 6).

Posebne igre na srečo se prirejajo v (Strategija razvoja iger na srečo v Sloveniji, 2010, str. 6):

- igralnicah, kjer se prirejajo tako imenovane žive igre na igralnih mizah in igralnih panojih ter igre na igralnih avtomatih;
- v igralnih salonih, kjer se prirejajo le igre na igralnih avtomatih.

Tabele 2: Bruto prihodek v obdobju med letoma 2002 in 2009 (v mio EUR)

Leto	Bruto prihodek od iger, napitnin in vstopnin			
	Igralnice	Igralni saloni	IA zunaj igralnic	Bruto prihodek
2002	203,2	4,2	18,3	225,7
2003	208,6	33,1	1,4	243,1
2004	222,7	61,4	1,2	285,3
2005	256,5	75,8	0,2	332,5
2006	256,6	105,3	-	361,9
2007	243,8	128,3	-	372,1
2008	219,0	136,2	-	355,2
2009	194,9	136,5	-	331,4

Vir: Strategija razvoja iger na srečo v Sloveniji, 2010, str. 6

Po strukturi se je delež igralnic med letoma 2002 in 2009 v skupnem bruto prihodku od posebnih iger na srečo zmanjšal z 90 na 59 %, delež igralnih salonov pa se je v strukturi bruto prihodka od posebnih iger na srečo v letu 2009 povečal na 41 %. Igralnice in igralni saloni so tako v letu 2009 skupaj dosegli 4,9 milijona vstopov oziroma za 212 tisoč vstopov (4 %) manj kot v letu 2008. Igralnice so v letu 2009 imele 207 tisoč vstopov manj (9 %), igralni saloni pa 5 tisoč vstopov manj (0,2 %) kot v letu prej (Strategija razvoja iger na srečo v Sloveniji, 2010, str. 6).

Med letoma 2002 in 2009 se število igralnic v Sloveniji ni pomembno spremenilo.

Med letoma 2003 in 2005 je bruto prihodek od iger (prihodek od iger, brez napitnin in vstopnin – BPI) v igralnicah naraščal v povprečju za 9 % na leto, v letu 2006 se je rast ustavila, zadnja tri leta pa igralnice dosegajo padanje bruto prihodka od iger, in sicer povprečno za 9 % letno. V letu 2009 je bil doseženi BPI v igralnicah za 21,7 milijona EUR nižji (11 %) kot v predhodnem letu, od tega je bilo na igralnih mizah ustvarjenega za 6,4 milijona EUR manj kot v letu 2008, na igralnih avtomatih pa za 15,3 milijona EUR manj kot v predhodnem letu (Strategija razvoja iger na srečo v Sloveniji, 2010, str. 6).

Število igralnih miz se je v primerjavi z letom 2008 zmanjšalo za 9 (3 %), število igralnih avtomatov pa je bilo manjše za 170 (4 %). V strukturi bruto prihodka od iger se je delež od igralnih miz v obdobju med letoma 2002 in 2008 gibal med 28 in 32 %, največji pa je bil v letu 2009, ko je dosegel 33 % (Strategija razvoja iger na srečo v Sloveniji, 2010, str. 7).

Tabela 3: Indikatorji poslovanja igralnic v obdobju med letoma 2002 in 2009

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Število igralnic	12	12	13	13	12	13	12	11
Število igralnih miz	238	244	249	259	246	279	286	277
Število IA	2.632	2.731	3.086	3.219	3.317	4.225	4.236	4.066
BPI (v mio EUR)	187,0	193,2	206,5	239,6	239,6	228	204,2	182,5
- igralne mize	53,6	56,9	62,2	66,5	66,8	64,8	66,3	59,9
- igralni avtomati	133,4	136,3	144,3	173,1	172,8	163,2	137,9	122,6
Vstopi	2.173	2.134	2.157	2.362	2.296	2.302	2.385	2.178
BPI na vstop (v EUR)	86,2	90,7	95,9	101,4	104,3	99,0	85,7	83,8

Vir: Strategija razvoja iger na srečo v Sloveniji, 2010, str. 9

Največ igralnic je na zahodu Slovenije (Perla, Park, Kobarid, Portorož, Lipica), ki mejijo predvsem na italijanski trg, so v letu 2009 ustvarile skupaj 142,5 milijona EUR BPI oziroma 78 % celotnega BPI v igralnicah. Največji slovenski igralnici Casino Perla in Casino Park v Novi Gorici sta v letu 2009 skupaj ustvarili 113,2 milijona EUR BPI oziroma 62 % celotnega BPI v igralnicah. Igralnici pa sta v letu 2009 skupaj ustvarili za 29,2 milijona EUR manj BPI kot v letu 2008 (Strategija razvoja iger na srečo v Sloveniji, 2010, str. 9).

Leta 2009 so igralnice skupaj dosegle skoraj 2,2 milijona vstopov (207 tisoč vstopov manj kot v letu 2008), od tega 86 % s strani tujih obiskovalcev. Delež tujih obiskovalcev je bil za 2 odstotni točki večji kot v letu 2008, realno število tujih vstopov pa je bilo za 128 tisoč manj, pri čemer so igralnice v letu 2009 imele tudi manj domačih vstopov, in sicer za 79 tisoč manj kot v letu 2008 (Strategija razvoja iger na srečo v Sloveniji, 2010, str. 9).

Od iger na igralnih mizah se v igralnicah največ prireja ameriška ruleta, sledita ji igri black jack in karibski poker (Strategija razvoja iger na srečo v Sloveniji, 2010, str. 7).

Glede na prostor igranja razločimo več tipov prirediteljev glede na velikost, usmerjenost, dostopnost in delež dodatne turistične ponudbe (Reith, 2006, str. 29):

- **Destinacijske igralnice** oziroma turistično-igralniški centri so največkrat precej oddaljeni od glavnih mest. Poleg igralniških dejavnosti vključujejo celovito ponudbo drugih oblik zabave, ki lahko obiskovalcem popestrijo prosti čas in so ravno zaradi tega zelo privlačni za turiste.
- **Igralniško-zabaviščni centri** prav tako niso v neposredni bližini gosteje naseljenih območij. Usmerjeni so predvsem v turiste in enodnevne obiskovalce s širšega območja, ponujajo pa integriran produkt za goste, različne oblike sprostitve in zabave. V Sloveniji sta taka primera igralnici Park in Perla v Novi Gorici.
- **Čiste igralnice** so namenjene predvsem igranju, v ponudbi je le na voljo malo dodatnih storitev. Po navadi jih najdemo v okolici večjih krajev in so pretežno usmerjene v lokalne prebivalce.
- **Bari in zabavišča** z igrali so gostinski in zabaviščni objekti, ki ponujajo tudi igre na igralnih avtomatih. Navadno so locirani v bližini mest ali v mestih, so lahko dostopni in usmerjeni v lokalno prebivalstvo. V Sloveniji so prepovedani, saj lahko močno pripomorejo k razvoju problematičnega igralništva.
- **Internetne igralnice** ponujajo čisti igralniški produkt. So izjemno lahko dostopne, ravno zaradi tega in nekaterih drugih značilnosti so pogosto povzročiteljice problematičnega igranja. Številne so locirane v davčnih oazah in zato niso izpostavljene strogi regulativi in visoki obdavčitvi. S tega vidika lahko cenovno konkurirajo obstoječim (zemeljskim) igralnicam.

Igralni avtomati vse bolj izpodrivajo klasično igranje s krupjeji. Razlogov za to je več. Igra na igralnih avtomatih je hitrejša in zato bolj zanimiva. Stroški za prireditelja pa so nižji. Poleg tega se igre na avtomatih večinoma igrajo z nižjimi vložki in so zato dostopnejše večjemu številu igralcev. Pomembno je tudi, da je mogoč večji nadzor. Po drugi strani pa so prednosti klasičnih iger na srečo široka dostopnost plačilnih mest in razmeroma visoki zneski glavnih dobitkov. Vzrok tolikšne priljubljenosti igralnih avtomatov je verjetno tudi, da igralcu ni treba imeti posebnega znanja in razumevanja pravil iger ter da kljub majhni verjetnosti obstaja možnost zadeti visok dobiček (Pretnar, 2005, str. 7).

ZIS v svojem 3.a členu pojasnjuje, da igre na srečo po internetu oziroma drugih telekomunikacijskih sredstvih (v nadaljnjem besedilu: spletne igre na srečo) lahko prirejajo le gospodarske družbe, ki imajo koncesijo za trajno prirejanje klasičnih iger na srečo ali koncesijo za prirejanje posebnih iger na srečo v igralnicah, in sicer le tisto spletno igro na srečo, ki se določi v koncesijski pogodbi, ki jo skleneta koncesionar in minister, pristojen za finance.

Gospodarske družbe iz prejšnjega odstavka morajo informacijski sistem, na katerem prirejajo spletne igre na srečo, povezati v informacijski sistem Urada Republike Slovenije za nadzor prirejanja iger na srečo (v nadaljnjem besedilu: nadzorni organ) in mu zagotoviti bralni dostop do aplikacij, podatkov in sistemskih zapisov.

Udeležba pri spletnih igrah na srečo je dovoljena samo osebam, starim najmanj 18 let.

Minister, pristojen za finance, podrobneje določi pogoje in način prirejanja spletnih iger.«
(Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o igrah na srečo, ZIS-C).

Posamezna vrsta klasičnih in posebnih iger na srečo v ZIS je nejasna in neuskklajena. Posebne igre na srečo so sicer navedene, vendar pa so določene nesistematično, enkrat igralec – igralnica, nato – igre s kroglico, kartami, kockami, na panojih, igralnih avtomatih in kot stave, kar je najširši pojem pri igrah na srečo. Posamezne vrste iger na srečo so različno opredeljene. Nejasnost in neuskklajenost sta zlasti problematični pri stavah, saj so športne stave vključene med klasične igre na srečo, stave pa so vrsta posebnih iger na srečo (53. čl. ZIS)

V nadaljevanju ZIS v svojem 53. čl. opisuje, da pri stavah moramo natančno določiti sisteme dovoljenih stav v odnosu do športnih dogodkov, tudi sistem stavnih borz in preprečiti vpliv lastnikov klubov, igralcev, sodnikov, koncesionarjev. V ponudbi stav se vse bolj uveljavljajo stavne borze oziroma »exchange servisi«, ki objavijo stavne dogodke, kvote pa sproti oblikujejo sami igralci, ki v taki ponudbi in povpraševanju igrajo drug proti drugemu.

Najpogosteje se obravnavajo t. i. stave na konjskih dirkah, stave na tekmovanjih s kopitarji in se določijo pogoji za prirejanje te vrste iger na srečo, ki lahko pomembno prispeva k razvoju reje športnih konj.

Potrebno je jasno določiti vrste iger na srečo in vsako vrsto tudi natančneje opredeliti. Prav tako pa moramo opredeliti in jasno urediti tudi nagradne igre in igre v reklamne namene, ki sicer niso igre na srečo. Opredeljene igre, ki so kot vrsta igre na srečo, se ne smejo prirejati zunaj igralnic oziroma igralnih salonov kot nagradna igra ali igra v reklamne namene. Drugače se opredelijo še t. i. dobrodnele igre na srečo (Pretnar, 2005, str. 8).

.

1.3 Zgodovina igralništva

Bogovi Zevs, Had in Pozejdon so Vesolje razdelili na nebesa, pekel in morje tako, da so vrgli kocko. Igre na srečo so ena najstarejših človeških poželenj. Arheološki dokazi pravijo, da je bil hazarder celo že jamski človek. Našli so namreč predmete – podobnih oblik kot kocke, narejene iz kosti gležnja ovce ali psa, imenovane Astragli, stare

40.000 let. V jamah so našli risbe zgodnjih ljudi pri igranju na srečo. Pare kock pa našli med ostanki Pompejev, med njimi so bile nekatere »obtežene«, da bi padale na določeno stran (Casino Cezar, 2011).

V kitajski zgodovini se prvi zapisi o igrah na srečo pojavijo 2300 let pred našim štetjem. Verjetno pa je, da je bilo odtlej igranje na srečo v taki ali drugačni obliki navzoče v skoraj vseh družbah. Od antičnih Grkov in Rimljanov do Napoleonove Francije in elizabetinske Anglije je zgodovina bogata z zgodbami, ki temeljijo na igrah na srečo. Na vrhuncu rimskega imperija so zakonodajalci celo predpisali, da se morajo vsi otroci izobraziti v hazardu in metanju kock (Casino Cezar, 2011).

Večina današnjih igralniških iger je nekakšna inkarnacija preteklih iger. Francoski delavski razred 16. stoletja je postal spreten v egipčanski ruleti, medtem ko se je Napoleon navduševal nad igro s kartami, imenovano »vingt-et-un«, kar zdaj poznamo pod imenom black jack (Casino Cezar, 2011).

Angleži so razvili različico, imenovano »hazard«, ki je predhodnica danes zelo priljubljene igre metanja kock »craps«, medtem ko temelji sodobnega pokra izvirajo iz kombinacije antičnih vplivov perzijskih, italijanskih in angleških iger na srečo. Nadaljnje izboljšave pokra, kot so tehnike stavljenja, so predstavili Francozi, koncept blefiranja pa so razvili Britanci (Casino Cezar, 2011).

Tabela 4: Pomembni mejniki v zgodovini igralništva in igralnic

Leto	Opis
1387	Francozi so izumili igralne karte in leta 1440 je znameniti nemški tiskar Johann Gutenberg natisnil prvi set.
1726	Nizozemci so ustanovili prvo loterijo, ki deluje še danes.
1765	<i>Za prvo igralnico se šteje</i> majhna kočica v švicarskem mestecu Baden, ki so ga ustanovili leta 1765. Besedica casino v stari italijanščini pomeni kočico, dejavnost pa je sčasoma postala eden največjih poslov na svetu.
1931	Ameriška zvezna država Nevada je legalizirala igralniške igre na srečo in deset let pozneje je hotelir Tommy Hull zgradil hotel in igralnico El Rancho Vegas, ki pomeni prelomnico v luksuzni ponudbi. Ta je v nadaljevanju postala zaščitno znamenje

	Las Vegasa.
1995	Začele so delovati prve spletne športne stave in igralnice. Odtlej se je spletni igralniški posel izjemno razcvetel, tako da imamo zdaj na voljo nekaj tisoč spletnih igralnic.

Vir: Kratka zgodovina igralništva, 2011

1.3.1 Zgodovina iger na srečo v Sloveniji

Po prvi svetovni vojni je profesionalno ukvarjanje z igrami na slepo srečo po Kazenskem zakoniku Kraljevine Jugoslavije spadalo pod kaznivo dejanje delomrznosti, skupaj s potepanjem, vlačugarjenjem in beračenjem. Kršitelj je bil kaznovan z zaporom do enega leta. Z denarno kaznijo ali ob ponovnem prekršku z zaporom in odvzemom pravice do obratovanja (trajnim ali začasnim) je bil kaznovan pomočnik pri igranju na srečo, to je bil lastnik, najemnik kavarne, krčme ali drugih prostorov, v katerih so se igre na srečo prirejale. Sodbe, ki so obravnavale take kršitve, so bile objavljene v časopisu. Zakonodajca je obravnavala tudi loterije. Za prirejanje loterije je bilo potrebno soglasje zakonodajalca. Igranje v inozemskih loterijah je bilo prepovedano, ker ni bilo dovoljeno posedovati inozemskih srečk (Mihelič, 1993, str. 24).

Avtor Deželak (2002, str. 13) pravi, da se je igralništvo v Sloveniji začelo z letom 1964, ko so odprli Casino Portorož, naslednje leto pa igralnico na Bledu. Namenjena sta bila predvsem turistom – gostom iz tujine, nizko obdavčene dobičke pa so vlagali v razvoj turistične infrastrukture tega območja. Do velikih premikov je prišlo po ustanovitvi podjetja HIT iz Nove Gorice po letu 1984, ko so odprli prvo igralnico Park ob italijanski meji. Sledila je izjemna rast tega podjetja s konceptom ameriške zabaviščno-igralniške ponudbe. Tudi to podjetje je reinvestiralo visoke dobičke in odprlo še štiri igralnice. Igralništvo je do leta 1994 za lasten razvoj namenilo skoraj petino prihodkov, od takrat pa je ta dejavnost na Slovenskem stagnirala. Tranzicijski in lastninski proces ni potekal tako, da bi dejavnost lahko izrabila tržne možnosti – konkurenčna prednost pred tujimi ponudniki, kot je to storila družba HIT d.d., ki je razširila zabavni in razvedrilni del programa.

1.3.2 Razvoj igralništva v Evropi in ZDA

Klubski prostori za igranje družabnih iger so obstajali že v stari Grčiji. Bogataši in junaki so si krajšali čas z igranjem različnih iger. To navado so pozneje prevzeli tudi stari Rimljani. Prvo znano igralnico so odprli leta 1626 v Benetkah in leta 1726 v belgijskem kraju Spa. V tem času so že igrali še danes znane igre, kot so craps in trente et quarante. Prav tako igralci niso več igrali drug proti drugemu, temveč proti prireditelju oz. igralnici.

Leta 1748 je izšel odlok, ki je določal pravila igre v Baden-Badnu, Napoleon pa je leta 1806 izdal dekret o igrah na srečo, kar je bil zametek današnjih koncesij, ki jih podeljuje država prirediteljem iger na srečo. Revolucijo v igralništvu je s svojo marketinško potezo storil gospod Francois Leblanc, ki je v igralnici v Bad Homburgu na roulette ukinil dvojno ničlo in tako povečal možnost dobitka, kar je privabilo v igralnico veliko število gostov. Svoje izkušnje je prenesel v Monte Carlo, kjer je leta 1863 odprl igralnico, ki je deset let pozneje imela povprečen obisk 1500 gostov na dan (Potočnik, 2007, str. 13).

Med prvo svetovno vojno se je večina igralnic v Evropi zaprla. Proti koncu vojne pa so na novo zaživele. Američani so pojavljati kot turisti in kot igralci in prav oni so začeli nakazovati nove trende v igralništvu, ki pa se v Evropi uveljavljajo komaj zadnjih nekaj let. Ta novi trend danes imenujemo ameriški tip igralnic. Medtem ko je bilo v Evropi igranje iger na srečo namenjeno le bogatejšim slojem in aristokratom, je bil v Ameriki dobrodošel vsak, ki je imel količjak denarja. Tako se je igralništvo začelo razvijati predvsem v času zlatokopov, ko so se z igrami na srečo ukvarjali skoraj v vsakem salonu. Leta 1812 je po Missisippiju zaplula prva rečna ladja, igralnica, leta 1815 pa so v mestu New Orleans legalizirali igranje za denar, kar je trajalo vse do leta 1835, ko so ga spet prepovedali. To je privedlo do porasta rečnih ladij, igralnic, ki jih je bilo na koncu tega stoletja že okoli 2000. Igranje na srečo je bilo prepovedano v vseh zveznih državah vse do leta 1931, ko so v državi Nevada igre spet legalizirali. Velik prelom je bilo tudi odkritje igralnega avtomata (slot machine). Razvila naj bi ga nemška priseljenska Gustav Schultz in Charles Fey iz San Francisca. Pri izdelavi različnih vrst avtomatov je nastal svetovno znani model Liberty Bell, bistvo katerega so bili trije valji z različnimi znaki, ki so v različnih kombinacijah dajali nič ali pa različno visoke dobitke. Edina razlika današnjih avtomatov je v uvedbi računalniške tehnike in progresivnih nagrad (elektronska povezava več avtomatov v skupni največji dobiček, jack pot). Tako je v puščavi zvezne države Nevada zrasel kazino Flamingo (postavil ga je Benjamin Siegel - Bugsy), ki je poleg klasičnih iger na srečo ponujal tudi igro na igralnih avtomatih. Danes je tako na območju Las Vegasa prek 100 igralnic. Zaradi vpletenosti mafije v igralniške posle je država Nevada leta 1969 sprejela zakon o podeljevanju koncesij in s tem privabila v ukvarjanje z igralništvom ugledne družbe, kot so Holiday Inn, MGM, Hilton ipd. Leta 1976 so dovolili igre na srečo tudi v državi New Jersey in tako so začele odpirati vrata številne igralnice v letoviškem mestu Atlantic City, ki so po prometu v desetih letih celo presegle Las Vegas, vendar ta še vedno ostaja sinonim za igralništvo. Havana na Kubi je vse do prihoda Fidela Castra na oblast veljala za turistično in hazardersko meko. Sem so se prihajali zabavati ameriški turisti, in to v hotele in igralnice, postavljene z denarjem ameriških mafijskih družin, seveda ob privolitvi takratnega diktatorja Batiste (Potočnik, 2007, str. 13–14).

1.3.3 Razvoj igralništva drugod po svetu

Kanada je začetnik v igralništvu, ki je zgradila svoje igralništvo okrog dobrodelnih namenih te dejavnosti. Igralnice ima v vseh provincah, neke v slogu Las Vegasa komercialne igralnice (Nova Scotia, Quebec, Ontario idr.), druge pa kot dobrodelne igralnice. Dobrodelne organizacije namreč lahko zaprosijo za dovoljenje in nato delujejo kot prave igralnice (npr. poletni otroški tabor). Do leta 1970 so bile v Kanadi prepovedane vse igre na srečo. V letu 1970 so najprej dovolili loterijsko dejavnost, z letom 1985 pa so bile dovoljene tudi igre na srečo v igralnicah (Cabot, William & Tottenkam, 1999, str. 28).

Dejstvo je, da so najboljši igralci Kitajci, Japonci in drugi vzhodnjaki, ker za igre na srečo zapravijo najvišje vsote. Čeprav vzhodne države oziroma vse prevladujoče religije s tega območja prikazujejo igralništvo kot prekletstvo, tamkajšnji prebivalci strastno igrajo. Zakonitih igralnic je na teh območjih malo, vzhodnjaki pa zato podpirajo igralnice na zahodu. Razen na Filipinih in v Macau (portugalska enklava v Hongkongu, ki je pravi igralniški raj od leta 1850) je igralništvo na vzhodu strogo kontrolirano ali prepovedano. V Indiji so razširjene loterije, konjske stave in igralni avtomati v hotelih s petimi zvezdicami. Japonci so lastniki nekaterih igralnic v ZDA, »top rated quality players« pa igrajo le v tujini. Tudi na Japonskem je igralništvo zelo razvito. Odvija se na avtomatih v 18.000 igralnih halah. Samo kot primerjavo naj navedemo, da je v ZDA na vsakega 400. prebivalca en igralni avtomat, na Japonskem pa imajo en igralni avtomat na vsakih 30 prebivalcev (Cabot, William & Tottenkam, 1999, str. 28).

1.4 Posledice iger na srečo

Na splošno je težko določiti pozitivne in negativne vplive igralništva za določeno regijo. Prvič zato, ker so poleg otipljivih stroškov in koristi pomembni tudi neotipljivi, to so nemerljivi stroški, in drugič zaradi tega, ker ni vedno povsem jasno, katere posledice so nastale izključno zaradi prisotnosti igralnice in katere so bile posledice nečesa drugega. Velikost pozitivnih in negativnih vplivov igralništva je odvisna od razmerja med lokalnimi obiskovalci, ki prihajajo iz preučevanega območja, in tujimi, ki bivajo zunaj njega. Če je igralništvo izvozno usmerjeno, se pravi, če prevladujejo tuji igralci, so pozitivni ekonomski učinki veliki, negativni pa majhni, ker tujci z igranjem prinašajo v državo nov denar, ki stopi v obtok v domačem gospodarstvu in povzroča multiplikativne učinke. V primeru domače usmerjenega igralništva pa so pozitivni ekonomski učinki majhni, negativni pa zelo veliki. V tem primeru se pojavi predvsem redistributivni učinek in ne ustvarjanje vrednosti, ker igralci porabijo denar, ki bi ga prej namenili za druge oblike zabave, za igranje (Zagoršek & Jaklič, 2007, str. 16).

V svetu obstajajo resne in strokovne ekonomske analize stroškov in koristi, ki dokazujejo, da igralništvo ustvarja skorajda dvakrat več posrednih stroškov državi, kot prinaša koristi. Navedena analiza je bila narejena v ZDA, kjer je njihova država deležna koristi in tudi večine negativnih posledic. Žal Slovenija podobne raziskave, ki bi vključevala in

ovrednotila posredne stroške, nima. Dejstvo je, da je glavnina obiskovalcev slovenskih igralnic iz sosednih držav, predvsem Italije, in tako poleg »sreče« izvažamo tudi del posledičnih problemov. Ob tem ne smemo prezreti, da se igralništvo hitro širi tudi v notranjost Slovenije. Vztrajno se spreminjajo tudi vedenjski vzorci Slovencev in število domačih igralcev se veča (Zagoršek & Jaklič, 2007, str. 16).

Pri ekonomski analizi stroškov in primerjavi med ZDA in Slovenijo je treba poudariti, da je Slovenija veliko bolj socialna država, kar pomeni večje izdatke iz proračunov v obliki socialnih transferjev, pokojninske in zdravstvene blagajne.

Za ZDA je skupina priznanih ekonomistov ugotovila, da igralniška dejavnost pomeni za državne in lokalne proračune več stroškov kot koristi. Avtor raziskave je na eni strani vzel največje možne koristi in na strani stroškov najnižje izračunane. Primerjava stroškov in koristi je pokazala, da je razmerje 1 : 1,9 v korist stroškov (Grinols & Mustard, 2001, str. 144).

1.5 Koristi od igralništva

Eadington (1999, str. 86) deli koristi od igralništva na tri področja. Na prvem področju sta igralčev užitek in njegova zabava ob tej izkušnji, dobitke pa šteje za objektivno korist. Na drugem področju so obljube glede novih delovnih mest, spodbude investiranju, razvoj turizma, ekonomski razvoj, ponovna oživitev mesta itd. Tretje področje oz. tretja korist od legalizacije igralnic pa opredeljuje dodaten vir prihodka za državni proračun.

Igralništvo naj bi imelo pozitivne učinke na gospodarski razvoj (Prašnikar et al., 2005, str. 25). Ta argument je eden izmed glavnih, ki govori v prid igralništvu. Gospodarski razvoj pomeni povečanje prihodkov in splošne blaginje, ki vodi do povečanih koristi vseh članov družbe. O ekonomskem razvoju lahko govorimo tedaj, ko obiskovalci večinoma prihajajo iz drugih držav, po navadi jih je največ iz sosednjih, saj le v tem primeru pride le do redistribucije dohodka. Avtor navaja, da je goriška regija po proizvodni, ustvarjenem v gostinstvu in turizmu, rahlo nad slovenskim povprečjem, vendar daleč pod obalno-kraško regijo, v drugih javnih skupnih in osebnih storitvah, kamor spada tudi igralništvo, pa ustvari prek 8 % BDP, s čimer prekaša slovensko povprečje za kar 5 odstotnih točk. Kljub temu BDP na prebivalca v tej regiji ni pretirano visok.

Igralništvo lahko prinese tudi korist zmanjšanja brezposelnosti. Kratkoročno igralniška dejavnost res poveča stopnjo zaposlenosti, kako se pa to obnese na dolgi rok, pa ni dokazano. Dolgoročno bi se verjetno v odsotnosti igralnice v lokalni skupnosti razvile druge gospodarske dejavnosti, ki bi prebivalcem zagotavljale delovna mesta. Kratkoročno povečanje števila zaposlenih še ne pomeni gospodarskega razvoja. O tem bi lahko govorili le, če bi igralnice izplačevale večje dohodke in bi se zaradi tega povečala blaginja zaposlenih. V občini Nova Gorica igralništvo neposredno zaposluje več kot 10 % delovno

aktivnega prebivalstva. V tej občini je bil učinek igralnice na stopnjo zaposlenosti prisoten tudi na dolgi rok. Po podatkih iz maja 2005 je Nova Gorica na drugem mestu po stopnji zaposlenosti, od slovenskega povprečja je stopnja brezposelnosti nižja za skoraj 30 %. Visoke plače zaposlenih v igralništvu so odraz neugodnih urnikov, razmeroma visoke donosnosti in likvidnosti, plače pa se lahko zaradi demonstrativnega učinka povečajo tudi v okolici igralnice. Povprečna bruto plača je od slovenskega povprečja višja za skoraj 13 %, raven plač je od goriških višja le v ljubljanski regiji (Prašnikar et al, 2005, str. 26).

Naslednja korist je korist zaradi bližine. Koristi so najbolj vidne, ko se na neko območje uvede prva igralnica. S tem se posameznikom, željnim igranja približajo možnosti zabave in sprostitev, njihovo zadovoljstvo je tako večje, premakne se na višjo indiferenčno krivuljo. Ker lahko potrošniki zdaj igralnico obišejo večkrat letno, je verjetno poraba na en obisk manjša. Raziskave kažejo, da imajo povprečni igralci največ koristi od igralnic, če so locirane v krogu 50 km od kraja prebivališča (Prašnikar et al, 2005, str. 26).

1.6 Negativne posledice igralništva

Negativne posledice igralništva so večinoma povezane s patološkimi oziroma odvisnimi in problematičnimi igralci, povečano obremenitvijo infrastrukture ter z negativnimi spremljevalnimi pojavi igralništva oziroma turizma na splošno (Zagoršek & Jaklič, 2005, str. 16). Za Slovenijo še ni natančnih podatkov o stanju ali gibanju stopnje problematičnega igranja. Ocenjujejo, da je trenutna stopnja razširjenosti problematičnega igranja pod 1 % (Zagoršek & Jaklič, 2005, str. 22), pričakujejo pa, da se bo ta številka zaradi naglega razvoja internetnega igralništva in večje usmerjenosti v domače trge, v naslednjih petih letih podvojila.

Problematično igranje je definirano kot ponavljajoče se impulzivno vedenje zunaj nadzora in ki povzroča težave v družinskih, osebnih in poklicnih odnosih (Swiss institute for cooperative law, 2006, str. 1443).

Opazovanja kažejo, da se tveganje za razvoj problematičnega igralništva poveča, če (Swiss institute for cooperative law, 2006, str. 1450):

- so igre venomer na dosegu;
- zagotavljajo pogoste dobitke;
- nudijo visoke nagrade;
- dovoljujejo visoke vložke;
- dovoljujejo uporabo kreditov;
- so igralnice locirane tam, kjer je velika verjetnost, da bodo ljudje igrali nagonsko, impulzivno;
- se poleg samih iger na srečo ljudem ne predstavi tudi spremljajočega javnega izobraževalnega programa o igrah, ki ozaveščajo javnost o nevarnosti igralništva in kako se ji izogniti.

Igralnice so najmanj dostopne, če so locirane na območjih, kamor se morajo posamezniki voziti z avtom ali uporabiti javni prevoz, bodisi zunaj mesta, kot je najpogosteje, bodisi v mestno jedro, kot je značilno za Veliko Britanijo. Več časa in truda posameznik porabi, v smislu planiranja in dejanskega prispetja do igralnice, da lahko igra, manj je možnosti, da bo igral nagonsko, impulzivno (Reith, 2006, str. 27).

Poleg strukturnih značilnosti iger k razvoju problematičnega igranja prispeva tudi dostopnost iger na srečo, ker ne pomeni zgolj število igralnih enot na nekem območju. Pojem dostopnost določa več dejavnikov. Upoštevajo se tudi oddaljenost, odpiralni čas, omejitve pri vstopu, javni prevoz, možnost parkiranja in splošna lokacija (Reith, 2006, str. 27).

Igralništvo pomeni tudi stroške za gospodarstvo. Eden izmed mehanizmov, prek katerega lahko igralništvo prinese negativne posledice, je, da posameznik izgubi preveč denarja glede na njegov dohodek, njegove finančne zmožnosti in/ali premoženje. Druge nezaželene posledice pa so, da nekdo poizkuša igrati ob neprimernem času na neprimernih mestih. Rezultati bi lahko bili manjša delovna učinkovitost in dodatni stroški za delodajalca, izguba delovnega mesta, izguba zaslužka in zanašanje na programe socialne pomoči. Študije o patoloških igralcih in zdravljenju so pregledale različne potencialne učinke na delovnih mestih ter se omejile na ožje vidike, kot so zamujanje ali izostanek z dela z namenom, da bi posameznik igral, tudi igranje na delovnem mestu, širši vplivi pa zajemajo izgubo delovnega mesta in nezaposlenost. Iz teh podatkov bi se dalo oceniti stroške, vendar bi lahko dobili nepravo sliko, kajti delavci lahko zamujajo ali izostajajo z dela tudi iz drugih razlogov ali uporabljajo delovni čas za osebne namene. S tega vidika je torej težko oceniti stroške igralništva. Podatki iz ZDA so pokazali, da imajo patološki igralci, ki so bili zaposleni v prejšnjih 12 mesecih, značilno večjo možnost za izgubo službe, in sicer 13,8 % v primerjavi s 4 % za povprečne igralce. Ni pa sistematičnih znakov, da bi problematični igralci v primerjavi s sicer enakimi posamezniki zaslužili manj ali da bi bila stopnja nezaposlenosti zanje višja (NORC, 1999, str. 43).

1.6.1 Značilnosti in posledice zasvojenosti s hazardom

Pišec (2007) v svojem delu pravi, da v zadnjem času tudi pri nas govorimo in razmišljamo o ljudeh, ki so zasvojeni z igrami na srečo. Težave se začnejo, ko poskušamo hazarderja odvisnika prepoznati. Hazarder sam ne more prepoznati svojega vedenjskega problema, saj se je vendar sam odločil za tako tvegano početje. Tudi okolica je v stiski, ali naj sodelavec, sorodnik, znanec odvisniku neposredno očita spremenjeno vedenje in posledice njegovega hazardiranja ali naj ga prepusti njegovi odločitvi ... And so the gambler gambles on. (In tako hazarder hazardira naprej.)

Hazardiranje lahko prištejemo k obsesivno-kompulzivnim motnjam.

OBSESIJE so stalne, ponavljajoče se in vračajoče se zamisli, misli, impulzi, ki so sicer pričakovani, a brez čustvene spremljave (npr. stalen impulz, da moramo komu kaj storiti, da moramo igrati naprej).

KOMPULZIJE so prav tako stalne, ponavljajoče se oblike vedenja in so odgovor na obsesivno misel, zamisel (npr. stalni, ponavljajoči se gibi z namenom koga kaznovati ali udariti sebe, ne prenehati metati denarja v avtomat). Kompulzivno vedenje je odgovor na položaj, ki je posledica obsesivnih misli. Oseba z navedeno motnjo skuša te impulze nadzirati, jih odgnati, se jim izogniti z drugimi dejavnostmi. Nekdo, ki je že veliko izgubil pri ruleti, obsedeno razmišlja, ali naj še igra dalje, in postane napet, anksiozen. Napetost ga sili v nerazumno vedenje, zato nadaljuje igro, da bi si tako povrnil izgubo (čeprav ga je igra že postavila na laž oziroma spravila ob denar). Zanimivo je, da hazarderji razumejo svoje početje, upreti pa se mu ne morejo (Pišec, 2007).

Poznamo tudi občasno, naključno, eksperimentalno in družabno hazardiranje, ki za odvisnika od iger na srečo telesno, duševno in socialno ni katastrofalno.

Patološko hazardiranje je neprilagojeno vedenje z naslednjimi značilnostmi (Pišec, 2007):

- pogosta obsedenost z mislimi o igrah na srečo ali potrata časa za pridobivanje denarja za hazard;
- pogosto hazardiranje za večje vsote denarja ali dalj trajajoče hazardiranje;
- potreba po vse pogostejšem igranju (kockanje, stave itd.), zato da bi igralec dosegel ekstazo, vznurjenje, vzdražljivost občutka, da je hazardiranje pravzaprav nepotrebno;
- stalna, ponavljajoča se izguba denarja pri igrah na srečo in vsakodnevno vračanje na isto mesto z namenom, da denar priigra nazaj;
- ponavljajoči se impulzi občutkov krivde, zato da se hazardiranje zmanjšuje ali da bi ga igralec opustil;
- pogosto hazardiranje v položajih, ko pričakujemo socialne obveznosti;
- vztrajanje pri hazardiranju kljub nezmožnosti plačevanja dolgov ali kljub socialnim posledicam, ki jih je povzročil hazard;
- hazardiranje, ko je človek v krizi, zato da prebrodi občutke krivde;
- laganje družini, čustveno sorodnim, izguba pomembnih odnosov, službe itd. (Pišec, 2007).

Patološko hazardiranje je stalno in ponavljajoče se neprilagojeno vedenje. Stopnje tega procesa so (Pišec, 2007):

- stopnja zmagovanja – občasni dobitki igralca zaslepijo in mu zbudijo upe o čedalje večjih dobičkih;
- stopnja izgubljanja – večno pač ni mogoče zmagovati, igralcu gre vse narobe, sposoja si denar, laže okolici, izgubi službo itd.;
- stopnja obupanosti – hazard uide igralčevemu nadzoru. Odvisnik resno ogroža svojo

psihofizično in socialno integriteto. V tej stopnji so pogosta kriminalna dejanja.

Naj naštejemo še nekaj značilnosti odvisnikov od iger na srečo. Prepričani so, da je denar rešitev za vse njihove težave. Čedalje več lažejo, zato da bi dobili denar za igro, pri tem pa ne naredijo nobenega resnega koraka, da bi rešili svoje težave. Kriminalna dejanja, ki jih v obupu storijo, so navadno nenasilna. Bolj tonejo v svojo odvisnost, bolj se odtujijo od družinskih članov, povezujejo se z obrobneži, vse pogosteje jih obsedajo samomorilne (suicidalne) misli (Pišec, 2007).

Obravnavo odvisnika je odvisna od stopnje zasvojenosti in vzroka zanjo.

Obsesivno-kompulzivne motnje spadajo v analitsko obravnavo, potrebni pa so tudi vedenjski prijemi, saj gre pri hazarderjih za neprilagojeno vedenje. Če je v ozadju odvisnosti psihična motnja oziroma bolezen (fobije, maničnodepresivne psihoze, druge odvisnosti), je potrebno ambulantno ali bolnišnično zdravljenje. Obravnava je lahko kombinirana, individualna in skupinska (Pišec, 2007).

Prednosti ima bolnišnična obravnava. Odvisnik je ločen od »provokativnega« položaja (avtomata, rulete), s terapijo lahko spregleda genezo odvisnosti in je tako obetaven kandidat za psihoterapevtsko obravnavo.

Nazadnje naj omenim še najučinkovitejši prijem pri zdravljenju odvisnosti od iger na srečo. To so skupine za samopomoč, anonimne skupine hazarderjev (gamblers anonymous), ki so jih leta 1957 ustanovili v Los Angelesu po vzoru skupin za samopomoč za alkoholike (A. A., *alch. anonymous*). Gre za inspiracijsko obliko skupinske terapije. V te skupine so vključeni ozdravljeni odvisniki od iger na srečo, proces pomoči in zdravljenje pa vključujeta tudi javna priznanja in pritiske Pišec, 2007).

1.6.2 Igralništvo in kriminal

Povečanje števila kriminalnih dejanj v igralniških lokalnih skupnostih opravičujejo z velikim povečanjem števila obiskovalcev. Še več. Trdijo celo, da se na račun povečanja števila delovnih mest in števila obiskovalcev relativne stopnje kriminalitete dejansko zmanjšujejo. Zaposleni ljudje namreč redkeje zaidejo v kriminalne dejavnosti, prav tako pa povečani davčni prihodki iz naslova igralniške dejavnosti omogočajo učinkovitejše spopadanje s kriminalom.

Zgodovinske izkušnje so prispevale k temu, da je pri igralništvu vedno prisoten predsodek, da je tako ali drugače povezano s kriminalom. Legenda o Benjaminu Bugsyju Sieglu in njegovih mafijških poslih pri izgradnji Flaminga, ki so se odvijali v začetnem obdobju legaliziranega igralništva v Las Vegasu, se je tako močno vtisnila v spomin ljudi, da večina še danes povsem zdravorazumsko povezuje igralništvo s kriminalom.

S preučevanjem povezave med kriminalom in igralnštvom so se ukvarjale številne bolj ali manj znanstveno relevantne študije (Thompson, 1997, str. 2).

Po mnenju Cambell, Hartnagel & Garry (2005, str. 38) je ena najstarejših in največkrat omenjenih posledic igralnštva, tako legalnega kot tudi nelegalnega, njegova povezanost in prepletenost s kriminalom. Pri preučevanju vpliva kriminala na igralnško dejavnost se pojavlja pomembna težava. Ta se kaže v neobstoju splošne definicije z igralnštvom povezanega kriminala in tipologije za kategoriziranje oblik takega kriminala. Na splošno seveda obstaja neposreden in posreden vpliv kriminala na igralnštvo in obratno. Neposredni vpliv igralnštva na kriminal se na primer kaže, ko je oseba zaradi težav, ki so nastale pri igranju, pripravljena storiti kriminalno dejanje. Posredni vpliv pa se kaže pri zločinih, ki bi se lahko zlahka zgodili tudi v neigralnški lokalni skupnosti, se pa zgodijo v igralnški lokalni skupnosti. Taka kriminalna dejanja so na primer kraje avtomobilov, posilstva, tatvine, ki niso nastale neposredno zaradi igranja. Seveda je meja med kriminalnim dejanji, na katere igralnštvo vpliva neposredno in posredno, težko ločiti. Postavlja se vprašanje, ali je izguba na igralnem avtomatu neposredno povzročila, da je igralec razbil ogledalo v stranišču igralnice, ali pa je to dejanje deloma tudi posledica napornega dela v službi, družinskih težav in agresivne narave posameznika. Po eni strani lahko trdimo, da je igranje povzročilo vandalizem. Če oseba ne bi igrala, se to kriminalno dejanje ne bi zgodilo. Po drugi strani pa lahko rečemo, da je igranje samo eden izmed mnogih dejavnikov, ki so vplivali na pojav tega kriminalnega dejanja. Zadnja trditev namiguje na sklep, da igranje samo po sebi ne more biti samostojen in edini vzrok za nastanek kriminalnih dejanj.

2 DAVČNI IN PRAVNI VIDIK IGER NA SREČO

V tem poglavju sledi povzetek davčnih in pravnih vidikov iger na srečo v Sloveniji, Evropi in ZDA.

2.1 V Sloveniji

Prvi odstavek 3.a člena ZIS se glasi: prirejanje iger na srečo prek interneta oziroma drugih telekomunikacijskih sredstev je dovoljeno le gospodarskim družbam, ki pridobijo koncesijo za trajno prirejanje klasičnih iger na srečo ali koncesijo za prirejanje posebnih iger na srečo v igralnicah. Nesporno je, da sme v skladu s 55. členom ZIS posebne igre na srečo kot svojo dejavnost prirejati le delniška družba, ki ima sedež na območju Republike Slovenije, na podlagi koncesije. (Edina izjema je prirejanje posebnih iger na srečo na igralnih avtomatih z omejenim vložkom zunaj igralnic.) Torej bi tudi posebne igre na srečo prek interneta smeli prirejati le koncesionarji.

ZIS v delu, ki definira igre na srečo, govori o tem, kje in kako se prirejajo posebne igre na srečo. Po prvem odstavku 53. člena ZIS so posebne igre na srečo definirane kot igre, ki jih igrajo igralci proti igralnici ali drug proti drugemu na posebnih igralnih mizah s kroglicami, kockami, kartami, na igralnih panojih ali na igralnih avtomatih. Zakonsko določen način prirejanja posebnih iger na srečo (na igralnih mizah, igralnih panojih, igralnih avtomatih) ne dovoljuje uporabe virtualnih igralnih naprav. Da bi zakonodajalec odpravil neskladje, ki se je pojavilo, je v okviru tretjega odstavka 3.a člena sprejel naslednje besedilo: Podrobnejše predpise o načinu, pogojih, vrsti iger, obsegu prirejanja, nadzoru ter o drugih vprašanjih v zvezi s prirejanjem iger na srečo prek interneta in drugih telekomunikacijskih sredstev izda minister, pristojen za finance. Kar pomeni, da bi za uvedbo virtualnega igralništva v Sloveniji potrebovali podzakonski akt oziroma pravilnik, ki bi podrobneje urejal obravnavano področje. Brez sprejetja takega akta ostajajo nedorečena naslednja področja:

- Drugi odstavek 78. člen ZIS določa, da mora koncesionar organizirati avdio-video nadzor in recepcijsko službo tako, da je zagotovljen nadzor nad osebami, ki prihajajo v igralnico. Brez modifikacije te določbe (v smislu prilagoditve virtualnim igralnicam) bi bilo to zahtevo zelo težko izpolniti na ravni virtualne igralnice.
- Manj težav bi bilo z identifikacijo oseb po tretjem odstavku 78. člena ZIS, vendar bi bilo treba posebno pozornost nameniti upoštevanju starostnega minimuma iz 83. člena ZIS.
- Če bi bile dovoljene virtualne igralnice, bi bilo treba določiti tudi koncesijsko dajatev za tovrstno prirejanje iger na srečo (vprašanje je namreč, ali bi bila veljavna lestvica ustrezna) in nadzor Urada RS za nadzor prirejanja iger na srečo.

Nadzor nad prirejanjem iger na srečo izvaja Urad RS za nadzor prirejanja iger na srečo. Urad opravlja upravne in z njimi povezane strokovne naloge, ki se nanašajo na izdajo dovoljenj in koncesij za prirejanje iger na srečo, nadzor nad prirejanjem iger na srečo ter druge naloge, opredeljene z ZIS-UPB1 in drugimi podzakonskimi predpisi. Zakonski in podzakonski predpisi, na podlagi katerih Urad opravlja svoje naloge, so naslednji (Ministrstvo za finance, 2006):

- Zakon o igrah na srečo (Ur. l. RS, št. 134/03 – uradno prečiščeno besedilo);
- Uredba o podrobnejših pogojih, ki jih mora izpolnjevati prireditelj pri trajnem prirejanju klasičnih iger na srečo (Ur. l. RS, št. 70/00);
- Uredba o določitvi društev in neprofitnih humanitarnih organizacij, ki smejo občasno prirejati klasične igre na srečo, in o kriterijih za občasno prirejanje klasičnih iger na srečo (Ur. l. RS, št. 70/00);
- Uredba o določitvi dokumentacije in ureditvi drugih vprašanj v zvezi z izdajo soglasja za pridobitev oziroma odsvojitvev delnic in za naložbe v kapital pravnih oseb (Ur. l. RS, št. 127/03);
- Uredba o določitvi tarife stroškov na področju prirejanja iger na srečo (Ur. l. RS, št. 41/05);
- Uredba o organih v sestavi ministrstev (Ur. l. RS, št. 58/03, 45/04, 138/04 in 52/05);

- Pravilnik o prirejanju posebnih iger na srečo v igralnih salonih (Ur. l. RS, št. 50/02 in 100/02);
- Pravilnik o licencah za delo v dejavnosti prirejanja posebnih iger na srečo (Ur. l. RS, št. 45/02 in 77/02);
- Pravilnik o tehničnih zahtevah za igralne naprave za izvajanje iger na srečo in postopku ugotavljanja skladnosti (Ur. l. RS, št. 45/02, 100/02, 57/03, 1/04 in 114/04);
- Pravilnik o institucijah za izdajanje poročil o preizkusu igralne naprave (Ur. l. RS, št. 45/02);
- Pravilnik o nadzornem informacijskem sistemu igralnih naprav (Ur. l. RS, št. 45/02 in 114/04);
- Pravilnik o službeni izkaznici pooblaščenih oseb za nadzor prirejanja iger na srečo (Ur. l. RS, št. 43/96);
- Odredba o klasičnih igrah na srečo, ki se lahko prirejajo brez dovoljenja (Ur. l. RS, št. 55/95 in 14/97) in
- Navodilo o načinu, obliki in rokih za pošiljanje podatkov Uradu Republike Slovenije za nadzor prirejanja iger na srečo (Ur. l. RS, št. 11/96, 12/96 in 79/05).

Tabela 5: Slovenska zakonodaja, ki ureja področja prirejanja posebnih iger na srečo

Leto	Zakon	Posledice
1995	Zakon o igrah na srečo	<ul style="list-style-type: none"> • natančno opredeli področje iger na srečo • opredeli status koncesionarja in način delitve zbranih koncesij • dovoli igranje domačinom • temelj za Urad RS za nadzor prirejanja iger na srečo
1999	Zakon o davku od iger na srečo	<ul style="list-style-type: none"> • ukine prepoved investiranja v igralništvo • odpravi prometni davek in uvede poseben davek od iger na srečo
2001	Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o igrah na srečo (ZIS-A)	<ul style="list-style-type: none"> • znižanje koncesijske dajatve • ureditev poslovanja

		<p>igralnih salonov in igralnih avtomatov zunaj igralnic</p> <ul style="list-style-type: none"> • uvedba on-line nadzora • certificiranje zaposlenih v igralnicah • odpravi omejitve glede števila koncesij • določi število koncesij: 15 za prirejanje posebnih iger na srečo v igralnicah in 45 za prirejanje posebnih iger na srečo v igralnih salonih • poostri kazni za prekršek
2002	Pravilnik o prirejanju posebnih iger na srečo	<ul style="list-style-type: none"> • določi lokacijo igralnega salona • način opravljanja dejavnosti prirejanja iger na srečo v igralnih salonih • nadzor v igralnem salonu
2003	Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o igrah na srečo (ZIS-B)	<ul style="list-style-type: none"> • omogoča tujim pravnim osebam, ki imajo sedež v Evropskem gospodarskem okolju, prirejanje iger na srečo

Vir: J. Prašnikar et al., Analiza vpliva igralniške dejavnosti na gospodarsko in družbeno okolje v občini Nova Gorica 2005, str. 67

2.2 V Evropi in ZDA

V Ameriki se je igralništvo legalizirala šele v zadnjem desetletju, pred tem je bilo igralništvo dovoljeno le v Nevadi (od leta 1931) in New Jerseyju. V letu 2003 je bilo v ZDA igralništvo v 11 zveznih državah, 28 zveznih držav pa je dovoljevalo igralnice na ozemlju avtohtonega prebivalstva («Indijancev»). Z izjemo Nevade in New Jerseyja, ki sta ubrala liberalen pristop in predpisujeta le osnovne pogoje za igralništvo, so število, lokacija in včasih tudi velikost igralnic v večini držav regulirani.

V ZDA urejajo igralniško zakonodajo posamezne države in v zvezi s to prakso so nekatere zvezne države že predlagale ali že celo sprejele predpise, ki zadevajo igranje po internetu. Najnovejše poročilo NGISC državam še vedno priporoča urejanje igralnštva, vendar iz tega konteksta izvzema igranje po internetu, ki naj bi bilo urejeno na zvezni ravni. Ker nekaj operaterjev že deluje na območju ZDA na podlagi dovoljenj posameznih držav, se v priporočilu zavzemajo za začasno zamrznitev stanja in prepoved širitve ponudbe. Vsi ti predpisi se nanašajo na operaterje znotraj države, ne rešujejo pa operaterjev zunaj države (zunaj območja veljavnosti predpisov). Formalno lahko sankcije tuje operaterje doletijo pri njihovem prihodu v državo.

Razlogi, da se predpisi usmerijo predvsem proti operaterjem internetnih igralnih mest in ne toliko proti igralcem, so bolj ali manj historične narave. Tipičen primer takih predpisov je Internet Gambling Prohibition Act 1999, ki je bil posredovan v obravnavo senatu ZDA in ki je znan s kratkim imenom Kyl Bill po njegovem pobudniku senatorju Kylu. Predlagani predpis je spremenjena in dopolnjena verzija predpisa, ki je bil predložen že leta 1997.

Temeljne značilnosti tega predpisa (Dugorepec, 2008):

- Uporaba interneta ali drugega interaktivnega računalniškega servisa za stavljenje, sprejemanje stav, posredovanje stav ali pozivanje k stavljenju je za civilno ali pravno osebo nezakonita.
- Ukvarjanje z igralništvom je vsak posel, ki se ukvarja z igrami na srečo ali ki vključuje stavljenje, sprejemanje stav. Vključuje lahko eno ali več oseb, ki ga izvajajo, financirajo, vodijo, nadzirajo, usmerjajo ali posedujejo v celoti ali le del tega posla. Posel je bil ali še je v nepretrganem izvajanju več kot 10 dni oziroma je v katerem koli 24-urnem obdobju poslovanja ustvaril 20.000 USD ali več bruto prihodka.
- Kazenske sankcije – kazenska globa v znesku, ki je enak ali večji od zneska, ki ga je kršitelj prejel na račun stavljenja, ali 20.000 USD, zaporna kazen za štiri leta ali oboje.
- Možnost, da na zahtevo zveznih ali državnih ustanov ponudniki interaktivnega računalniškega servisa odstranijo grešna internetna mesta ali onemogočijo dostop do njih.

Luin & Vesenjaka (1997, str. 32) pojasnjujejo, da čeprav se zakonska regulativa evropskih držav na vseh področjih pospešeno usklajuje, ostaja urejanje področja iger na srečo skoraj v celoti v domeni posameznih držav. Različne kulture, različen odnos do posebnih iger na

srečo, različni sistemi urejanja tega področja in predvsem različni interesi so privedli do počasnega pristopa k prilagajanju in poenotenju igralniške zakonodaje. Edino evropsko združenje, ki se ukvarja s problematiko igralništva, je Gaming Regulatory European Forum (GREF). Njegova naloga je vzpostaviti skupne elemente evropske regulacije iger na srečo. Članstvo v tem združenju ni obvezno, sklepi in usmeritve, ki jih sprejema, pa imajo status priporočil. Slovenija kot članica združenja aktivno sodeluje v temu telesu. Kot kaže, bo skupna politika o igrah na srečo v EU zajela nadzor denarja, nadzor prometa, preprečevanje kriminala, zaščito igralcev, omejevanje obsega in usmerjenosti ponudbe ter določanja lokacij, preprečevanje zasvojenosti ter izmenjavo informacij in kooperacijo. Države pa bodo verjetno samostojno urejale obseg igralniške ponudbe, vlogo promocije, koncesijsko politiko, določanje višine vložkov in dobitkov ter višino davčnih obremenitev.

Evropski svet je leta 1992 na vrhu Evropske unije odločil, da ne bo urejal iger na srečo na ravni Evropske unije, pri tem izhaja iz prepričanja, da je tako urejanje na temelju načela subsidiarnosti neustrezno za pravo ES ter ga bodo bolje in lažje uredile države članice same. Na podlagi teh sklepov je Komisija odstopila od svojih načrtov glede ureditev iger na srečo na ravni EU, tako da so te ostale v izključni pristojnosti držav članic, ob upoštevanju temeljnih načel prava EU. Vse države članice so zato naložile stroge omejitve za dejavnost organizacije iger na srečo, da bi tako nadzirale in omejevale ponudbo teh iger na svojem ozemlju, da bi zagotavljale pravično obravnavo igralcev na srečo in da bi zagotovile, da so prihodki od iger na srečo namenjeni javnokoristnim namenom. Prepovedane igre na srečo so tiste, ki se ponujajo v EU in ki niso pridobile licence katere od držav članic, prav tako pa imajo države članice tudi pravico prepovedati igre, ki jih ponujajo organizatorji iz drugih držav članic, tudi če se izvajajo prek sredstev informacijske družbe (internet, mobilna telefonija, interaktivna televizija) (Bedrač, 2005, str. 22).

Zanimivo rešitev najdemo v Luisiani za igralnice »na zemlji« v New Orleansu. Tu igralnice plačujejo letno 41 milijonov EUR ali 21,5 % neto igralniških prihodkov, kar koli od tega je več. Gre za dejansko regresivno obdavčitev, ki pa državi zagotavlja določene minimalne prihodke. Poleg tega tak način obdavčitve zaradi razmeroma visokega praga postavlja nujnost razmeroma velikih igralnic, usmerjenih pretežno na turiste. Druge dajatve se tipično plačujejo v obliki koncesijske dajatve v fiksnem znesku bodisi na igralnico, bodisi na igro ali igralni avtomat. Na primer, v Nevadi igralnice plačujejo letno 210 EUR in četrletno 12 EUR za avtomat, za druge igre 84 za prvih 16 oz. 170 EUR za nadaljnje igre letno in podobno progresivno 10,5 oz. 21 EUR četrletno za vsako igro. Igralnica velikosti Perle plača tako okrog 336.250 EUR koncesijske dajatve letno (Jaklič, 2006, str. 16).

V nadaljevanju naloge sem analiziral zakonsko ureditev prirejanja iger na srečo v dveh evropskih državah z največjim številom igralnic, to je v Franciji in Veliki Britaniji.

Jaklič (2006, str. 16) pravi, da je v Franciji igralništvo zelo razvito in zanj gospodinjstva namenljajo 14 % tistega dela družinskega proračuna, ki je namenjen razvedrilu. V začetku 90-ih let se je igralništvo v Franciji znašlo v resni finančni krizi. Legalizacija igralnih avtomatov je bil edini način za izhod iz nastale krize. Leta 1987 je vlada dovolila uporabo igralnih avtomatov v 15 igralnicah, leta 1991 pa je bilo vsem igralnicam dovoljeno prirejanje iger na srečo na igralnih avtomatih. Trenutno je v Franciji 171 igralnic in skoraj vse svojim igralcem ponujajo možnost igranja na igralnih avtomatih. Igralne avtomate so lahko imele samo igralnice, ki so imele koncesijo za prirejanje iger na srečo.

Nadalje avtor pravi, da so igralni avtomati v francoskih igralnicah morali vračati najmanj 85 % vplačanih zneskov. Dejanski odstotek vračanja se je uporabil tudi za določitev davčne obveznosti oziroma teoretične bruto realizacije. Četrtnina teoretične bruto realizacije je bila oproščena obdavčitve, preostali del pa je podvržen progresivni lestvici. Večina igralnic je dosegla s svojim prometom najvišji razred obdavčitve 80 %. Od tega se je 18,75 % namenilo lokalnim skupnostim in preostanek državnemu proračunu. Dodatna obdavčitev pride tudi iz naslova državnega davka v višini 0,5 % na bruto realizacijo tradicionalnih iger na srečo in 2-odstotni davek na igralne avtomate. Poleg davkov so francoske igralnice zavezane tudi plačilu 3,4-odstotnega prispevka CSG (Contribution sociale généralisée – prispevek za dodatno socialno varnost in pomoč nepriviligiranim) ter plačilu RDS (Remboursement de la Dette Sociale – soudeležba v odplačilu javnega socialnega dolga), ki se nanaša na dohodek tradicionalnih iger in igralnih avtomatov v višini 3 %.

Jaklič (2006, str. 17) pojasnjuje, da je v Veliki Britaniji v letu 2004 poslovalo 131 igralnic, ki so ustvarjale 5,8 milijarde EUR prometa in zaposlovale 13.000 ljudi. V državno blagajno se je iz tega naslova šlo približno 3,4 % skupnih prihodkov. Stopnja obdavčitve igralnic je v Veliki Britaniji razmeroma nizka, in sicer igralnice plačujejo igralniški davek, ki je progresiven od 2,5 do 33,3 %. Poleg tega so igralnice plačale 45.000 EUR za pridobitev igralniške licence, obnovitev igralniške licence stane 11.500 EUR in prenos licence stane približno 8.000 EUR. Igralnice plačujejo tudi dajatve za pridobitev dovoljenja za igralne avtomate (gaming machine licence duty), ki znaša maksimalno 365 EUR. Višino dajatev ima pravico določiti lokalna skupnost. Podobno kot običajna podjetja so igralnice v Veliki Britaniji zavezane plačilu davka na dobiček.

Glavna regulacija na področju igralništva v Veliki Britaniji je stališče, da je obstoječe povpraševanje že zadostno in da se prepreči spodbujanja dodatnega povpraševanja po igralniških storitvah. Ena izmed večjih ovir za razmah igralništva je predvsem »pravilo 24 ur«, ki pomeni, da nihče ne more prvič vstopiti v igralnico, ne da bi zaprosil za članstvo 24 ur pred prvim vstopom (Jaklič, 2006, str. 17).

3 ANALIZA IGRALNIŠTVA V SLOVENIJI

Avtorja Prašnikar in Debeljak (1998, str. 313) navajata, da če panogo oz. trg definiramo z vidika kupca, panoga pomeni skupino sorodnih podjetij, ki v očeh kupcev proizvajajo istovrstne, konkurenčne proizvode. Teoretično najboljša določljivka panoge je zamenljivost proizvodov. Po Kotlerju (1996, str. 225) teoretiki opredeljujejo panogo kot »skupino podjetij, ki ponujajo izdelek ali vrsto izdelkov, ki so med seboj zamenljivi«.

3.1 Število podjetij in tržna koncentracija

Bistvena elementa, ki vplivata na tržno strukturo, sta število podjetij in njihova relativna velikost. Ta dva elementa določata tudi tržne deleže podjetij in stopnjo koncentracije v panogi. V Sloveniji trenutno deluje 13 igralnic in 37 igralnih salonov ter posluje 6 igralniških družb, ki so pridobile koncesijo ter prirejajo žive igre na srečo in tudi igre na srečo na igralnih avtomatih. To so (Jaklič, 2006, str. 17):

- koncesionar HIT, d.d.: igralnice Perla, Park, Kranjska Gora, Otočec, Rogaška Slatina;
- koncesionar Casino Portorož d.d.: Igralnice Portorož, Lipica, Čatež;
- koncesionar Casino Ljubljana d.d.: Igralnica Ljubljana;
- koncesionar Casino Bled d.d.: Igralnica Bled;
- koncesionar Casino Maribor d.d.: Igralnica Maribor, Moravske Toplice;
- koncesionar Casino Kobarid d.d.: Igralnica Kobarid.

Poleg tega, ker igralni saloni ne prirejajo živih iger na srečo, je glavna razlika med saloni in igralnicami lastniška struktura, saj so igralni saloni izključno v zasebni lasti, igralnice pa v večinski lasti državnih skladov (SOD, KAD) in lokalnih skupnosti. Prav tako je negativna značilnost igralniških podjetij v večinski lasti državnih skladov ter lokalnih skupnosti, razen največjega, družbe HIT, ki je sama v določeni meri že preoblikovala v turistično usmerjeno korporacijo, konstantno dosegajo slabe rezultate, kar kaže na sistemsko, lastniško in davčno neustreznost zakonodajnega okvira (Zagoršek & Jaklič, 2007, str. 45).

3.1.1 Predstavitev glavnih podjetij v igralniški industriji v Sloveniji

V tem poglavju podajam predstavitev podjetja HIT d.d. in okolja, v katerem podjetje deluje. Zaradi sedanje težke dostopnosti do letnih poročil bom povzel letni poročili iz let 2006 in 2007.

Družba HIT je v osemdesetih letih začela iz majhnega gostinskega podjetja v Novi Gorici v hotelu Park graditi in razvijati svoj osnovni produkt, igralniško dejavnost, ki jo je na

začetku devetdesetih let pripeljala na svetovno raven z izgradnjo svojega jedra, igralniško-zabavišnega centra Perla. HIT je preraščal v korporacijo z vedno bolj organiziranimi procesi, na podlagi svojega znanja se je širil po Sloveniji, igralništvo je uspešno razvil še v Kranjski Gori, Rogaški Slatini, na Otočcu, v Kobaridu, Gornji Radgoni, podal se je tudi na svetovni trg. Konec leta 2007 je skupina HIT vključevala devet odvisnih družb, štiri odvisne družbe skupine imajo sedež v Sloveniji, tri na območju nekdanje Jugoslavije in dve na Nizozemskih Antilih (HIT d.d., 2007). Družba HIT Netherland Antiles N. V. je danes v mirovanju. Jedro poslovanja skupine še vedno tvori igralniško-zabavišna dejavnost, ki jo dopolnjujejo vedno nove turistične storitve. Skupina HIT je leta 2006 predstavila novo korporacijsko znamko HIT Universe of Fun, leta 2007 pa tudi tri krovne tržne znamke: HIT Stars, v okviru katere obstaja igralniško-zabavišna dejavnost, HIT Holidays, ki združuje hotelske, gostinske in druge turistične dejavnosti, ter HIT Stardust, ki pomeni spletno igralništvo (Letni poročili Skupine HIT 2006 in 2007, str. 9). Skupina HIT v evropskem prostoru zapolnjuje z inovativnim pristopom pomemben del trga igralništva, zabave in turizma. Ponuja več kot 2300 hotelskih ležišč, več kot 4000 igralnih avtomatov, več kot 215 igralnih miz in ima 2883 zaposlenih (HIT d.d., 2011). HIT je v svoji strategiji zapisal, da bo družba skupaj z družbami v skupini postala ena izmed vodilnih evropskih družb v zabavišni dejavnosti, in sicer z izkoriščanjem možnosti za širitev in nadgrajevanjem poslovanja v Sloveniji in tujini. Osnovni strateški projekt postaja oblikovanje igralniško-zabavišne destinacije »Nova Gorica«, glavne akcijske strategije družbe (HIT d.d., 2007). Družba HIT tako hitro obnavlja kapacitete v Novi Gorici.

3.1.2 Lastniška struktura

Podjetje HIT je delniška družba. To je družba, ki ima osnovni kapital (osnovno glavnico) razdeljen na delnice in jo lahko ustanovi najmanj ena fizična oziroma pravna oseba (ustanovitelj), ki sprejme statut (Puharič, 2004, str. 110). HIT d.d. je zaprta delniška družba, kar pomeni, da se z delnicami podjetja ne trguje na organiziranem trgu.

Ustanovitelj družbe je Republika Slovenija. Osnovni kapital znaša 28.328.468 EUR in je razdeljen na 6.788.634 delnic, od tega (Letno poročilo HIT d.d., 2007):

- 4.073.180 navadnih, imenskih, vinkuliranih delnic, vsaka z nominalno vrednostjo 4,17 EUR, ki skupaj pomenijo 60 % vrednosti celotnega osnovnega kapitala družbe;
- 2.715.454 neglasovalnih, participativnih, prednostnih, prosto prenosljivih delnic, vsaka z nominalno vrednostjo 4,17 EUR, ki skupaj pomenijo 40 % vrednosti celotnega osnovnega kapitala družbe.

Tabela 6: Lastniški ustroj družbe na dan 31.12.2007

Naziv delničarja	Št. lotov	Delež (v %)
Slovenska odškodninska družba d.d.	1.357.727	20,00
Kapitalska družba d.d.	1.357.727	20,00
Mestna občina Nova gorica	1.022.614	15,06
Občina Šempeter Vrtojba	183.726	2,71
Občina Kranjska Gora	131.699	1,94
Občina Rogaška Slatina	11.541	0,17
Občina Novo Mesto	8.146	0,12
Skupaj navadne delnice	4.073.180	60,00
Razne pravne osebe	2.715.454	40,00
Skupaj prednostne delnice	2.715.454	40,00
Skupaj vse delnice	6.788.634	100,00

Vir: Hit d.d., Letno poročilo za leto 2006-2007, str. 23.

Skupina HIT je v strategiji od leta 2008 do 2012 opredelila novo ciljno lastniško strukturo. 75 % delnic minus 1 delnica naj bi bila v lasti strateških, portfeljskih lastnikov in zaposlenih. Lokalna skupnost pa naj bi imela v lasti 25 % delnic plus eno delnico.

Strategija navaja, da bo lahko družba dolgoročno izvedla načrtovane investicije le ob spremembi zakonodaje, ki bo omogočila dokapitalizacijo, vključitev finančnih in strateških lastnikov ter delavcev. Taka lastniška struktura bo tudi olajšala delo uprave, ki je zdaj vezana na togost sistema, ki temelji na večinskem lastništvu paradržavnih skladov in lokalne skupnosti. Pričakovati, da jim bodo obstoječi lastniki zagotovili svež kapital, je namreč nerealno, saj imajo ti druge cilje, ki so v vedno večjem neskladju s cilji družbe HIT.

Sprememba lastniške strukture naj bi pripomogla k izboljšanju mednarodne konkurenčnosti družbe, trajnostnega razvoja v skladu s strategijami ter k odpravljanju upravljalvske togosti, s katero se podjetje trenutno srečuje (Strategija razvoja družbe in skupine HIT v obdobju 2008–2012).

3.1.3 Tržni delež podjetij

Stepherd (1990, str. 62) navaja, da je tržni delež nekega podjetja določen z odstotkom njegove prodaje v celotni prodaji na trgu in je pomemben pokazatelj stopnje monopolne moči podjetja. Praviloma imajo podjetja z večjim tržnim deležem večjo monopolno moč. Določena monopolna moč se pojavi v večini panog pri 15-odstotnem tržnem deležu, o veliki tržni moči pa govorimo pri tržnih deležih nad 40 %.

Tabela 7: Tržni delež šestih igralniških družb v letih 2007 in 2008

	Čisti prihodki od prodaje podjetja 2007	TD ₂₀₀₇ (v %)	Čisti prihodki od prodaje podjetja 2008	TD ₂₀₀₈ (v %)
HIT d.d.	190.387.710	59,9	169.894.602	56
Casino Portorož	29.907.452	9,4	24.208.363	8
Casino Ljubljana	5.788.250	1,8	5.334.806	1,8
Casino Bled	5.014.717	1,6	4.096.068	1,4
Casino Maribor	2.193.400	0,7	965.722	0,3
Casino Kobarid	7.270.239	2,3	5.857.416	2

Vir: Poslovni imenik Bizi.si, 2009.

V tabeli 7 so prikazani čisti prihodki od prodaje in tržni deleži šestih igralniških družb v letih 2007 in 2008. TD pomeni tržni delež, izračunan po enačbi (celotni prihodek podjetja/celotni prihodek panoge). Čisti prihodki od prodaje panoge so za leto 2007 znašali 318.066.950 EUR, za leto 2008 pa so znašali 303.177.940 EUR. HIT je glede na izračunane tržne deleže daleč največji, sledi mu Casino Portorož, drugi pa so zelo majhne igralnice, ki Hitu ne konkurirajo.

3.1.4 Struktura ponudbe

V nadaljevanju diplomskega dela predstavljam strukturo ponudbe največje igralniške družbe HIT d.d..

Družba HIT je imela v letu 2005 91 % prihodkov iz igralništva, prihodki gostinstva in drugih dejavnosti (HIT Sport Center, Hittours, konferenčna dejavnost) pa 9 %. Podatki se nanašajo na hotele. Vrednost opravljenih storitev od nočitev, hrane in pijače je dosegla 21.858 milijonov EUR v letu 2005, kar je za 5 % več kot v letu 2004. Struktura bruto realizacije od nočitev, hrane in pijače v letu 2005 je sestavljena iz 47,8 % hrane, 31,8 % pijače, 19,8 % nočitev in 0,8 % drugih dejavnosti. K celotni doseženi vrednosti storitev gostinstva je vseh pet Hitovih hotelov, na katere se podatki v tem poglavju nanašajo, prispevalo 85 %, preostanek pa so realizirale manjše gostinske enote. V hotelih je 64 tisoč hotelskih gostov ustvarilo 110,7 tisoč nočitev, kar je za slaba 2 % več kot v predhodnem letu. V realizaciji so tuji gostje obsegali 92 %. Zasedenost nočitvenih kapacitet se je v primerjavi s predhodnim letom povečala, in sicer je znašala zasedenost sob 57 %, zasedenost ležišč pa 50 %. Druge dejavnosti družbe HIT se nanašajo na HIT Sport Center,

Hittours in konferenčno dejavnost. HIT Sport Center je v letu 2005 zaostal za bruto realizacijo predhodnega leta. Potovalna agencija Hittours je preseгла realizacijo iz leta 2004 za 15 %, k čemur je največ prispevalo povečanje števila realiziranih aranžmajev višjega cenovnega razreda. V letu 2005 se je kljub povečanju števila zunanjih dogodkov in števila udeležencev zmanjšala zasedenost eno- in dvodnevnih dogodkov (Revidirano letno poročilo 2005, str. 9–14).

4 ANALIZA USPEŠNOSTI POSLOVANJA

Uspešnost poslovanja nam odgovarja na vprašanje, kako se uresničuje temeljno načelo gospodarjenja, ki ga lahko izrazimo na dva načina (Tekavčič, 1995, str. 67):

- doseči dani rezultat z minimalno možno porabo sredstev ali
- doseči z danimi sredstvi maksimalni možni rezultat.

Pri ugotavljanju uspešnosti poslovanja nas torej ne zanima absolutna velikost rezultata, pač pa rezultat poslovanja v primerjavi s sredstvi, potrebnimi za njegovo doseganje.

Cilj gospodarjenja in sredstva za doseganje ciljev so lahko izražena na več načinov. Cilj gospodarjenja je lahko izražen v naturalnih enotah mere, lahko je izražen vrednostno, kot dobiček ali pa kot novoustvarjena vrednost. Tudi sredstva sestavljajo različne kategorije, to so delovna sila, predmeti dela, delovna sredstva in tuje storitve. Zaradi naštetega nam šele izračun donosnosti, ki je temeljna mera uspešnosti in še dveh kazalnikov (produktivnosti dela in ekonomičnosti) prikaže širšo sliko o uspešnosti poslovanja.

4.1 Donosnost

Donosnost izračunamo kot razmerje med doseženim čistim dobičkom v obdobju in zanj vloženim kapitalom. V tuji literaturi je tako razmerje opredeljeno kot ROE (return on equity). Druga možnost izračuna pa je razmerje med doseženim čistim dobičkom in povprečno vrednostjo poslovnih sredstev. Tako razmerje je poimenovano kot ROA (return on assets). Donosnost, izračunana po prvem načinu, je ustrežnejša z vidika lastnikov družbe, medtem ko je drugi način primernejši z vidika družbe kot celote (Tekavčič, 1995, str. 72).

V spodnji tabeli so izračunane stopnje donosnosti kapitala, dolgov, sredstev in obveznosti do virov sredstev. Stopnja donosnosti kapitala se je v letu 2010 povečala za 298,2 % in je znašala 2,27 %, kar pomeni, da je vrednost vloženega kapitala obsegala 2,27 % čistega dobička. Stopnja donosnosti dolgov je v opazovanem obdobju dosegala približno enako vrednost, to pomeni, da so plačane obresti v letu 2010 obsegale 2,3 % dolgov. Če primerjamo stopnjo donosnosti kapitala in stopnjo donosnosti dolgov, ugotovimo, da je

podjetje doseglo neugoden finančni vzvod, saj je bila razlika med stopnjo donosnosti kapitala in stopnjo donosnosti dolgov v preučevanem obdobju negativna, čeprav je bila razlika v letu 2010 precej manjša, kar pomeni, da je podjetje pravilno usmerjeno in da je v prihodnjih letih s tako politiko podjetja mogoče pričakovati ugoden finančni vzvod. Stopnja donosnosti obveznosti do virov sredstev se je v letu 2010 povečala za 80,3 % in je obsegala 2,29 % čistega dobička. Na koncu sem izračunal še stopnjo donosnosti sredstev, ki je v letu 2010 narasla za 279,4 %, in je znašala 1,29 %, kar pomeni, da je 100 denarnih enot sredstev podjetju prineslo 1,29 denarne enote dobička.

Tabela 8: Izračun rentabilnosti kapitala, dolgov, obveznosti do virov sredstev in sredstev v Igralniškem podjetju X v letih 2009 in 2010

	2009		2010		Indeks
	Znesek (v EUR)	Tekoče cene (v EUR)	I _{09/10}	Stalne cene (v EUR)	2010/2009
1 Čisti dobiček	100.873	408.381	104,4	391.169	387,8
2 Dolgovi	12.107.126	13.541.112	104,4	12.970.413	107,1
3 Plačane obresti Obveznosti do virov 4 sredstev	276.293	311.951	104,4	298.803	108,1
5 Sredstva	29.668.087	31.523.451	104,4	30.194.876	101,7
6 Kapital	29.668.087	31.523.451	104,4	30.194.876	101,7
Stopnja donosnosti	17.560.958	17.969.339	104,4	17.212.010	98,0
7 kapitala	0,57	2,27	-	2,27	398,2
Stopnja donosnosti					
8 dolgov	2,28	2,30	-	2,30	100,9
Stopnja donosnosti					
9 obveznosti	1,27	2,29	-	2,29	180,3
Stopnja donosnosti					
10 sredstev	0,34	1,29	-	1,29	379,4

4.2 Ekonomičnost

Ekonomičnost opredelimo kot razmerje med vrednostjo proizvodov in storitev, ki smo jih proizvedli, ter med vrednostjo, ki smo jo zanje dobili na trgu (Pučko & Rozman, 1993, str. 275).

Ekonomičnost se poveča, če se poveča količina proizvedenih proizvodov na enoto stroškov ali če se zmanjšajo stroški na enoto proizvedenih proizvodov. Za preglednejšo analizo je treba izračunati tudi tri delne ekonomičnosti, ki jih izračunamo kot razmerje med celotnimi prihodki in celotnimi odhodki; razmerje med rednimi prihodki in rednimi odhodki ter razmerje med poslovnimi prihodki in poslovnimi odhodki (Tekavčič, 1995, str. 70).

Iz spodnje tabele vidimo, da je Igralniško podjetje X v opazovanem obdobju poslovalo ekonomično, saj je bil koeficient ekonomičnosti za malenkost večji od 1, kar pomeni, da so prihodki in odhodki v opazovanem obdobju ostali v enakem medsebojnem razmerju, čeprav so se prihodki in odhodki v letu 2010 povečali za 8,8 oziroma 9,0 %.

Tabela 9: Izračun kazalcev ekonomičnosti

	2009		2010		Indeks
	Znesek (v EUR)	Tekoče cene (v EUR)	I _{09/10}	Stalne cene (v EUR)	2010/2009
Poslovni prihodki	23.428.815	26.607.646	104,4	25.486.250	108,8
Poslovni odhodki	23.098.374	26.292.089	104,4	25.183.993	109
Ekonomičnost	1,01	1,01	-	1,01	100,2

4.3 Produktivnost dela

Produktivnost dela izračunamo kot razmerje med proizvedeno količino poslovnih učinkov in vloženim delom. Problemi pri merjenju produktivnosti se nanašajo na merjenje ustvarjene količine poslovnih učinkov in delovnega časa. Le-tega lahko izrazimo z

delovnimi urami, dnevi, meseci ali s povprečnim številom zaposlenih delavcev.

Obstaja pet skupin dejavnikov produktivnosti dela: tehnično-tehnološki dejavniki (tehnična delitev dela, tehnološki procesi), organizacijski (izkoriščanje zmogljivosti osnovnih sredstev, izraba delovnega časa, izkoriščanje prostora, standardizacija, tipizacija, specializacija, kooperacija), človeški (intenzivnost dela, motiviranost zaposlenih, kvalifikacija zaposlenih, zadovoljstvo ob delu), naravni (rudnine, klimatski pogoji, vodni viri, kakovost zemlje) in družbeni (politika, družbeno-ekonomski sistem, gospodarska razvitost) (Pučko, 1998, str. 155).

V spodnji tabeli je prikazan izračun produktivnosti dela Igralniškega podjetja X v letih 2009 in 2010. Produktivnost dela, ki je v tabeli izražena kot razmerje med poslovnimi prihodki in povprečnim številom zaposlenih, se je v letu 2010 povečala za 25,2 % v primerjavi z letom 2009. Razloga za tako veliko povečanje produktivnosti dela sta povečanje poslovnih prihodkov in zmanjšanje povprečnega števila zaposlenih. Rečemo lahko, da je podjetje v letu 2010 s povprečno 298 zaposlenimi ustvarilo za 25.486.250 EUR poslovnih prihodkov.

Tabela 10: Izračun produktivnosti dela

	2009		2010		Indeks
	Znesek (v EUR)	Tekoče cene (v EUR)	I _{09/10}	Stalne cene (v EUR)	2010/2009
Poslovni prihodki	23.428.815	26.607.646	104,4	25.486.250	108,8
Povprečno število zaposlenih	343	298	-	298	86,9
Produktivnost dela	68.306	89.287	-	85.524	125,2

5 PRIHODNOST IGRALNIŠTVA V SLOVENIJI

Priča smo izjemnim dogodkom na področju računalništva, informatike in komunikacij. Hiter razvoj teh področij je prinesel kar nekaj novih tehnologij. Med njimi je tudi internet.

Internet je medij prihodnosti, ponuja ogromne tržne možnosti in daje trženju nove dimenzije. Komercialna raba interneta še ni v celoti izoblikovana. Marketinška orodja, ki so na voljo pri običajnih omrežnih storitvah, se še razvijajo, vendar pa ni več dvoma, da bo v bližnji prihodnosti internet v sodobnem tržno usmerjenem podjetju zasedal pomembno mesto. Predstavitveno besedilo podjetja, cenik, napoved novih izdelkov in naslov elektronske pošte postanejo dostopni poslovnežem, gospodinjam in računovodjem, torej vsem, ki so priključeni na internet. Zadošča nekaj klikov z miško in vsak, ki ima osebni računalnik, modem in telefonski priključek, lahko kadar koli in od kjer koli v dobri minuti poišče želene informacije. Razlog za izjemen razmah interneta, ki smo mu lahko priča danes, je zelo otipljiv, trenutno je to relativno najcenejši globalni komunikacijski medij. To pa je v dobi globalne ekonomije še kako pomembno. Spremembe, ki jih internet prinaša v

poslovanje podjetij in naše vsakdanje življenje, močno presegajo tiste, ki so jih prinesli radio, telefon in televizija hkrati.

6 PREDLOGI

Država Slovenija ima možnost, da z igralništvom ustvari precejšen del nacionalnega dohodka, vendar mora zato poskrbeti s posebnimi ukrepi razvojne politike. Država bi lahko maksimirala ekonomske učinke igralništva in ustvarila pogoje za njegove čim nižje družbene stroške z naslednjimi ukrepi (Razvojni izziv Slovenije, 2009):

- pripraviti novo strategijo na področju igralništva, v kateri se opredeli za spodbujanje razvoja izvozno usmerjenih igralniško-zabavišnih centrov;
- opredeliti območja izvajanja turističnega igralništva s ciljem koncentrirati igralniško ponudbo, ustvariti večjo privlačnost in konkurenčnost ponudnikov igralniških destinacij;
- uvesti aktivno koncesijsko politiko, na podlagi katere se z javnimi, tudi mednarodnimi razpisi, podeljujejo koncesije najboljšim ponudnikom, zdaj veljajo načela pasivne koncesijske politike, ko se država odloči, ali bo dala koncesijo ponudniku, ki je zanjo zaprosil;
- uvesti tako obdavčenje igralništva, ki bo spodbujalo naložbe v igralniško-zabavišne komplekse in destimuliralo čisto igralniško ponudbo; v igralništvu je mogoče aplicirati katero koli fiskalno politiko, usmerjeno v doseganje zastavljenih ciljev, saj urejanje te dejavnosti v EU ni podvrženo harmonizaciji, temveč je prepuščeno vsaki državi članici, da ga sama ureja skladno s svojo tradicijo in zastavljenimi cilji;
- ustanoviti organ za spremljanje in oblikovanje razvojne politike igralništva, ki bo ločen od organa za nadzor igralništva; zdaj se z razvojem te dejavnosti načrtno in po svoji funkciji ne ukvarja nihče;
- urediti oziroma doreči lastništvo igralniških družb, saj zdaj sistem omogoča »dualni« lastniški sistem, po katerem so igralnice v lasti in upravljanju paradržavnih družb, medtem ko so igralni saloni v lasti zasebnikov;
- uvesti licence za vodilne funkcije v igralništvu, kot je to že v veljavi v zavarovalništvu in bančništvu;
- vzpostaviti sistem »družbeno odgovornega« oziroma »socialno varnega« igranja, in tako preprečevati naraščanje družbenih stroškov te dejavnosti;
- v okviru družbeno odgovornega igralništva vzpostaviti sistem za ozaveščanje igralcev, za svetovanje igralcem v stiski in za izvajanje terapevtske dejavnosti, stroški teh storitev pa naj se pokrivajo z igralniškimi davki.

SKLEP

V današnjem času ljudje iščejo srečo na različne načine in ena izmed takšnih stvari je igranje iger na srečo (loto, športne stave, igralni avtomati, poker,...).

V Sloveniji posluje več igralniških podjetij, ki prirejajo žive igre (rouleta) na srečo in igre na srečo na avtomatih. V zadnjem desetletju pa je država Slovenija izdala tudi več koncesij, s katerimi so določeni podjetniki odprli igralne salone. Igralni saloni so izključno v zasebni lasti in ne prirejajo živih iger na srečo. Igralnice so v večinski lasti državnih skladov (SOD, KAD) in lokalnih skupnosti. Največje igralniško podjetje HIT d.d. se je v obdobju desetletja preoblikovalo v turistično usmerjeno podjetje, vendar pa igralniška podjetja v lasti državnih skladov in lokalnih skupnosti ne dosegajo dobre rezultate. Naša igralniška zakonodaja je malo prilagojena s agresivno turistično strategijo Republike Slovenije. Veliko je število novih igralnih salonov na območjih, kjer že obstaja igralniška ponudba, kar kaže na neustreznost igralniške zakonodaje. Z neustreznim sodelovanjem politike in gospodarstva se igralniški industriji v Sloveniji ne obetajo rožnati časi. Slovenija mora postati prilagodljiva na zmanjševanje pogojev ustopa tujih igralniških, bogatih družb. Slovenija mora izkoristiti svoj geografski potencial in zgodovinsko ponudbo igralniške industrije.

Menim, da je igranje iger na srečo neka vrsta oblike preživljanje prostega časa, pojavljajo se različne motivacije (sprostitvev, druženje, napetost, pričakovanja na nagrade), lahko pa postane tudi zasvojenost. Igralništvo tudi močno vpliva na družine, iz katerih prihajajo igralci, predvsem pa močno vpliva na otroke, ki sami niso sposobni oceniti učinka igranja. V nadaljevanju so lahko ogrožene tudi človekove pravice lokalnega prebivalstva (pravica do zdravega življenjskega okolja, pravica do svobode in varnosti, pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja itd.).

Če morate igrati, na začetku določite troje: pravila igre, stave in kdaj boste nehali.

LITERATURA IN VIRI

1. Bedrač, J. (2005). *Prirejanje iger na srečo v EU* (pravna praksa 2).
2. Cabot, N., William, N. & Tottenkam, A. (1999). *International Casino Law*. Reno, Nevada: University of Nevada. Institution for the Study of Gambling and Commercial Gambling.
3. Campbell, C. S., Hartnagel, T. F. & Garry, J. (2005). The Legalization of Gambling. Najdeno 13. novembra 2007 na spletnem naslovu http://gaming.uleth.ca/agri_downloads/1715/legalization_of_gambling_in_canada_july_,
4. Kratka zgodovina igralništva. Najdeno 15. aprila 2011 na spletnem naslovu http://www.casino-cezar.si/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=3
5. Collins, P. (2004). *Gambling in Social Interest*. Salford: University of Salford.
6. Deželak, T. (2002). *Projekt iger na srečo na internetu* (specialistično delo) Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
7. Dugorepec, T. (2008). Družbeno odgovorno igralništvo mora zagotoviti zakonodaja. Najdeno 6. julija 2008 na spletnem naslovu http://www.primorska.info/novice/585/druzbeno_odgovorno_igralnistvo_mora_zagotoviti_zakonodaja
8. Eadington, W.R. (1999). The economics of casino gambling. *Journal of Economic Perspectives* 13(3), 173–192.
9. Gizycki, J. & Gorny, A. (1972). *Človek in hazard*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
10. Grinols, L. & Mustard, D. B. (2001). *Business Profitability versus Social Profitability: Evaluating Industries with Externalities, The Case of Casinos*. Najdeno 16. aprila 2011 na spletnem naslovu <http://igralnice.nehvala.com/images/igralnice/pdf/business%20profitability%20versus%20social%20profitability.pdf>
11. Jaklič, M. (2006). *Analiza upravičenosti spremembe obdavčitve posebnih iger na srečo v Sloveniji*. Najdeno 15. oktobra 2006 na spletnem naslovu http://www.vseodavkih.si/media/File/NovelaZIS_studija.pdf
12. Kotler, P. (1996). *Marketing Management – Trženjsko upravljanje*. Ljubljana: Slovenska knjiga .
13. Letno poročilo skupine HIT d.d. (2006)
14. Letno poročilo skupine HIT d.d. (2007)
15. Luin, D. & Vesenjaj, P. (1997). *Strategija razvoja igralništva v Sloveniji*. Kraj: Ministrstvo za gospodarske dejavnosti, sektor za turizem, in Ministrstvo za finance.
16. Mihelič, D. (1993). *Hazard*. Koper: Annales.
17. *Ministrstvo za finance. Urad RS za nadzor in prirejanje iger na srečo*. Najdeno 13. aprila 2011 na spletnem naslovu <http://www.unpis.gov.si/si/404>
18. Navodilo o načinu, obliki in rokih za pošiljanje podatkov Uradu Republike Slovenije za nadzor prirejanja iger na srečo. *Uradni list RS št. 11/96, 12/96 in 79/05*.
19. NORC, research team. (1999). *Gambling Impact and Behavior Study: Report to the National Gambling Impact Study Commission: National Gambling Impact Study*.

20. Odredba o klasičnih igrah na srečo, ki se lahko prirejajo brez dovoljenja. *Uradni list RS*, št. 55/95 in 14/97.
21. Pišec, A. (2007). *Igre na srečo, hazardiranje in zasvojenost*. Najdeno 14. aprila 2011 na spletnem naslovu <http://www.ustanova-odsevseslisi.si/ustanova/o-odvisn-hazard.htm>
22. Potočnik, M. (2007). *Analiza igralništva in načrt ustanovitve lastnega igralnega salona z igralnimi avtomati na ptujskem gradu (diplomsko delo)* Maribor: Višja strokovna šola Maribor.
23. Prašnikar, J. & Debeljak, Ž. (1998). *Ekonomski modeli za poslovno odločanje*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
24. Prašnikar, J., Pahor, M. & Knežević, L. (2005). *Analiza vpliva igralniške dejavnosti na gospodarsko in družbeno okolje v občini Nova Gorica*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
25. Pravilnik o prirejanju posebnih iger na srečo v igralnih salonih. *Uradni list RS* št. 50/02 in 100/02.
26. Pravilnik o licencah za delo v dejavnosti prirejanja posebnih iger na srečo. *Uradni list RS* št. 45/02 in 77/02.
27. Pravilnik o tehničnih zahtevah za igralne naprave za izvajanje iger na srečo in postopku ugotavljanja skladnosti (*Uradni list RS*, št. 45/02, 100/02, 57/03, 1/04 in 114/04).
28. Pravilnik o institucijah za izdajanje poročil o preizkusu igralne naprave. *Uradni list RS* št. 45/02.
29. Pravilnik o nadzornem informacijskem sistemu igralnih naprav. *Uradni list RS*, št. 45/02 in 114/04.
30. Pravilnik o službeni izkaznici pooblaščenih oseb za nadzor prirejanja iger na srečo. *Uradni list RS* št. 43/96.
31. Pretnar, S. (2005). *Analiza poslovanja igralnega salona Larix v obdobju 2001–2003 (diplomsko delo)*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
32. Pučko, D. & Rozman, R. (1993). *Ekonomika in organizacija podjetja 1. knjiga: Ekonomika podjetja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
33. Pučko, D. (1998). *Analiza poslovanja (1. izdaja)*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
34. Puharič, K. (2004). *Gospodarsko pravo z osnovami prava*. Ljubljana: Uradni list Republika Slovenija.
35. *Razvojni izzivi Slovenije*. Najdeno 21. aprila 2011 na spletnem naslovu http://books.google.si/books?id=aSVK5VGXMwQC&pg=PA156&lpg=PA156&dq=prilo%C5%BEnosti+igralni%C5%A1tva+v+sloveniji&source=bl&ots=V11K6SItXO&sig=n0ikk9K96dQ2rDi_wpM1q0-N4U&hl=sl&ei=hvqvTdv5Lc_3sga-rOX6Cw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CBkQ6AEwAA#v=onepage&q=prilo%C5%BEnosti%20igralni%C5%A1tva%20v%20sloveniji&f=true
36. Reith, G. (2006). *Research on the Social Impacts of Gambling*. Final Report. Najdeno 15. aprila 2011 na spletnem naslovu <http://www.scotland.gov.uk/Topics/Research/About/Social-Research>

37. Shepherd, W. G. (1990). *The Economics of Industrial Organization*. New Jersey: Prentice-Hall.
38. *Strategija razvoja iger na srečo v Sloveniji*. Najdeno 16. decembra 2010 na spletnem naslovu <http://www.mf.gov.si/fileadmin/mf.gov.si/pageuploads/zakonodaja/40534131342.pdf>, 16
39. *Strategija razvoja družbe in skupine HIT v obdobju 2008–2012*. Najdeno 14. aprila 2011 na spletnem naslovu http://www.hit.si/index.php?id=hitcasinos_s&L=1
40. Swiss Institute For Comperative Law. (2006). *Study of Gambling Services in the Internal Market of the European Union (final Report)*.
41. Tekavčič, M. (1995). Nekateri vidiki analize uspešnosti poslovanja. *Zbornik referatov za strokovno posvetovanje o sodobnih vidikih analize poslovanja in organizacije*. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije.
42. Thompson, W. N. (1997). *Gambling Enterprise and the Restoration of Native American Sovereignty*. V Eadington, William in Cornelius, Judy (ur.), *Gambling, Public Policies and the Social Sciences*. Reno: University of Nevada.
43. Uredba o podrobnejših pogojih, ki jih mora izpolnjevati prireditelj pri trajnem prirejanju klasičnih iger na srečo. *Uradni list RS*, št. 70/00.
44. Uredba o določitvi društev in neprofitnih humanitarnih organizacij, ki smejo občasno prirejati klasične igre na srečo, in o kriterijih za občasno prirejanje klasičnih iger na srečo. *Uradni list RS*, št. 70/00.
45. Uredba o določitvi dokumentacije in ureditvi drugih vprašanj v zvezi z izdajo soglasja za pridobitev oziroma odsvojitve delnic in za naložbe v kapital pravnih oseb. *Uradni list RS*, št. 127/03.
46. Uredba o določitvi tarife stroškov na področju prirejanja iger na srečo. *Uradni list RS*, št. 41/05.
47. Uredba o organih v sestavi ministrstev (*Uradni list RS*, št. 58/03, 45/04, 138/04 in 52/05).
48. Zagoršek, H. & Jaklič, M. (2007). *Analiza in usmeritve glede primerne obsega ponudbe klasičnih in posebnih iger na srečo v Sloveniji*. Inštitut za preučevanje igralništva. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
49. Zakon o igrah na srečo (*Uradni list RS*, št. 134/03 – uradno prečiščeno besedilo). Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o igrah na srečo (ZIS-C). najdeno 16. februarja na spletnem naslovu http://www.racunovodja.com/clanki.asp?clanek=4610/Zakon_o_spremembah_in_dopolnitvah_Zakona_o_igrah_na_sreco_ZIS-C

PRILOGA

PRILOGA 1:

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

BPI	brez napitnin in vstopnin
d.d.	delniška družba
ES	Evropski svet
EU	Evropska unija
GRAF	Gaming Regulatory European Forum
KAD	Kapitalska družba
ROA	return on assets
ROE	return on equity
SOD	Slovenska odškodninska družba
TD	tržni delež
ZIS	zakon o igrah na srečo

